

Marieke de Visser
Bianca Leest
Marian Bruggink
Josien Lodewick
Paul den Boer
Elly Koutamanis

Uniforme opleidingseisen mbo-docenten basisvaardigheden

Uniforme opleidingseisen mbo-docenten basisvaardigheden

Marieke de Visser, Bianca Leest, Marian Bruggink, Josien Lodewick, Paul den Boer, Elly Koutamanis
april 2025

Met medewerking van Léone Korterink

Rapportage

© 2025 ResearchNed Nijmegen, KBA Nijmegen en Expertisecentrum Nederlands in opdracht van Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Alle rechten voorbehouden. Het is niet geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in publicaties zonder nauwkeurige bronvermelding. ResearchNed werkt conform de kwaliteitsnormen NEN-EN-ISO 9001:2015 voor kwaliteitsmanagementsystemen, NEN-ISO 20252:2019 voor markt-, opinie- en maatschappelijk onderzoek en NEN-ISO 27001:2023 voor informatiebeveiliging

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	iii
1 Inleiding	1
1.1 Aanleiding	1
1.2 Achtergrond	1
1.3 Onderzoeksvragen	3
1.4 Ontwerpcriteria en uitgangspunten	3
2 Het ontwikkeltraject	5
2.1 Fase 1 Documentanalyse en opstellen eerste concept-eisen	5
2.2 Fase 2 Advisering door de advieskringen (ronde 1)	6
2.3 Fase 3 Bijstellen concept-eisen, nieuwe adviesvraag	6
2.4 Fase 4 Advisering door de advieskringen (ronde 2)	6
2.5 Fase 5 Formuleren definitieve eisen	6
2.6 Huidige ontwikkelingen	7
3 Opleidingseisen Nederlands	8
3.1 Toelichting gemaakte keuzes	8
3.2 Introductie van de docent Nederlands	10
3.3 Leeruitkomsten	11
4 Opleidingseisen rekenen	20
4.1 Toelichting gemaakte keuzes	20
4.2 Introductie van de docent rekenen	20
4.3 Leeruitkomsten	21
5 Opleidingseisen burgerschap	33
5.1 Toelichting gemaakte keuzes	33
5.2 Introductie van de docent burgerschap	35
5.3 Leeruitkomsten	36
6 Implementatie en onderhoud opleidingseisen	50
6.1 Onderhoud	50
6.2 Bewijsstuk	50
Bijlage Samenstelling kernteams en advieskringen	52

1 Inleiding

ResearchNed is door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap gevraagd om uniforme eisen op te stellen voor opleidingstrajecten voor mbo-docenten basisvaardigheden. In deze rapportage doen we verslag van het onderzoek dat we hebben uitgevoerd samen met KBA Nijmegen en het Expertisecentrum Nederlands. We starten met een beschrijving van de aanleiding en context, waarna we het gevolgde ontwikkeltraject toelichten. Daarna beschrijven we de uitkomsten van het traject, in de vorm van de opleidingseisen voor de drie domeinen Nederlands, rekenen en burgerschap. Deze opleidingseisen hebben de status van een advies, dat door de minister van OCW gebruikt kan worden voor het nemen van nadere besluiten over toekomstige opleidingseisen voor mbo-docenten basisvaardigheden.

1.1 Aanleiding

Iedere student in het mbo dient een stevige basis te krijgen op het gebied van Nederlands, rekenen en burgerschap (Werkagenda mbo¹). Naar aanleiding van onduidelijkheid over de professionele achtergrond van de mbo-docenten die voor deze basisvaardigheden worden ingezet, is in opdracht van het ministerie van OCW een verkennend onderzoek uitgevoerd naar de professionele achtergrond van deze docenten.² Dit onderzoek laat zien dat, onder andere door een diversiteit aan opleidingsachtergronden, niet alle docenten over de benodigde pedagogische, (vak)didactische en vakinhoudelijke kennis beschikken die nodig is om les te geven in de basisvaardigheden Nederlands, rekenen en burgerschap. In de Kamerbrief ‘voortgang aanpak basisvaardigheden mbo’ heeft de minister aangekondigd dat er voor mbo-docenten die lesgeven in Nederlands, rekenen en/of burgerschap een aanvullend opleidingstraject verplicht wordt³. Dit aanvullende opleidingstraject is bedoeld voor mbo-docenten die geen eerste- of tweedegraads lerarenopleiding hebben gevolgd in het vakgebied waarin zij lesgeven, waardoor niet zeker is dat zij over de relevante vakdidactiek en vakinhoud van de betreffende basisvaardigheid beschikken om les te geven in het mbo. Uniforme eisen voor mbo-docenten die lesgeven in Nederlands, rekenen en burgerschap moeten er toe leiden dat in de toekomst elke docent die lesgeeft in een of meer van deze basisvaardigheden voldoet aan dezelfde kwalificaties. Het uiteindelijke doel hiervan is dat de kwaliteit van het onderwijs aan mbo-studenten op het gebied van basisvaardigheden wordt versterkt.

1.2 Achtergrond

Basisvaardigheden staan volop in de belangstelling. Nederlands, rekenen en burgerschapsvaardigheden zijn van belang voor de drievoudige kwalificatie van mbo-studenten. Er zijn echter zorgen vanwege de achteruitgang in de beheersing van basisvaardigheden.⁴ Om deze te verbeteren, neemt de overheid een aantal maatregelen. Deze betreffen drie thema's: 1. Goede docenten; 2. Betere kwaliteit van onderwijs en examens; 3. Meer zicht op het niveau van de basisvaardigheden.

1.2.1 Verschillende routes tot mbo-docent basisvaardigheden

Er zijn meerdere routes om mbo-docent te worden. Er is in het mbo geen sprake van bevoegdheden; het Besluit bekwaamheidseisen onderwijspersoneel vermeldt bekwaamheidseisen op vakinhoudelijk, vakdidactisch en pedagogisch gebied waaraan de docent moet voldoen.⁵ Een route tot docent in het mbo is

¹ <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-32f2eaf9fc61bc6d27fd36bfad0156e5f983f135/pdf>

² Groot, A., Voskamp, H., Wolf, M., & van Drie, E. (2023) Professionele achtergrond van mbo-docenten basisvaardigheden en burgerschap

³ Kamerbrief Voortgang aanpak basisvaardigheden mbo (2024)

⁴ Inspectie van het Onderwijs (2022). Staat van het onderwijs 2022; Inspectie van het Onderwijs (2023). Staat van het onderwijs 2023. Inspectie van het Onderwijs (2024). Staat van het onderwijs 2024.

⁵ <https://wetten.overheid.nl/BWBR0018692/2022-08-01#Hoofdstuk2>

het halen van een tweede- of eerstegraads lesbevoegdheid. Een mbo-docent Nederlands kan bijvoorbeeld een lerarenopleiding Nederlands voltooid hebben. De andere route is een PDG-traject, dat gericht is op zij-instromers⁶. Er is dus niet één uniforme opleiding voor mbo-docenten die lesgeven in Nederlands, rekenen of burgerschap.

Grote diversiteit aan werkzaamheden en professionele achtergrond mbo-docenten

In het kader van de verbetering van de beheersing van basisvaardigheden is een verkennend onderzoek uitgevoerd naar de professionele achtergrond van mbo-docenten basisvaardigheden.² Uit dit onderzoek bleek een grote diversiteit aan professionele achtergronden en werkzaamheden. Zo wordt het lesgeven in een van de basisvaardigheden vaak gecombineerd met andere (onderwijs)taken, al dan niet op het gebied van andere basisvaardigheden. Uit het onderzoek blijkt dat vrijwel elke mbo-docent meerdere taken heeft. Dat kunnen lessen zijn van andere generieke opleidingsonderdelen, vaak burgerschap, en andere taken dan lesgeven. Zo geven ze studieloopbaanbegeleiding, zijn ze mentor, of voeren ze activiteiten uit voor de vakgroep. De rollen van de mbo-docent kunnen dus zeer divers zijn.

De opleiding van mbo-docenten is vooral zeer uiteenlopend onder docenten burgerschap en rekenen.² Verder worden professionaliseringsactiviteiten weinig gedaan onder mbo-docenten basisvaardigheden. Deze verschillende bevindingen hangen waarschijnlijk ook met elkaar samen, waarbij bijvoorbeeld docenten voor wie het lesgeven in de basisvaardigheden slechts een klein deel van het takenpakket is, minder actief zijn op het gebied van professionalisering. Dit alles kan zorgen voor grote verschillen tussen docenten wat betreft de vakinhoud en vakdidactiek die zij al dan niet beheersen.

Perceptie en ervaren toerusting mbo-docenten

Naast het in kaart brengen van de professionele achtergronden van mbo-docenten, is ook onderzocht in hoeverre mbo-docenten zich toegerust voelen om les te geven in de basisvaardigheden en wat zij zelf als passende en gewenste achtergrond zien.²

De meeste ondervraagde docenten gaven aan zich door hun opleiding voldoende toegerust te voelen om les te geven in de basisvaardigheden. Dit was vooral het geval voor degenen met een lerarenopleiding of Pedagogisch Didactisch Getuigschrift (PDG). Daarbij gaven veel docenten ook aan dat hun werkervaring een belangrijkere rol speelt in hun bekwaamheid dan (alleen) de opleiding, vooral wanneer zij geen lerarenopleiding gevolgd hadden. Een iets ander beeld kwam naar voren uit onderzoek waarin alleen docenten die lesgeven in burgerschap bevestigd werden.⁷ Deze docenten gaven namelijk aan zich over het algemeen niet voldoende toegerust te voelen en een grote professionaliseringsbehoefte te hebben. Mogelijk hangt dit verschil tussen de twee onderzoeken samen met de zeer diverse professionele achtergronden van docenten burgerschap. Samen tonen de resultaten uit deze onderzoeken aan dat niet iedere mbo-docent basisvaardigheden zich voldoende toegerust voelt en dat een aanvullend opleidingstraject, in elk geval voor degenen zonder lerarenopleiding, van toegevoegde waarde zal zijn.

Uit het onderzoek naar de professionele achtergronden van mbo-docenten bleek daarnaast dat er niet voor iedere basisvaardigheid een duidelijk beeld bestaat van de meest geschikte opleiding om les te kunnen geven in het mbo, met name voor burgerschap en in enige mate ook voor rekenen.² Bij alle basisvaardigheden werd, naast vakinhoudelijke en vakdidactische aspecten, het belang van affiniteit met de mbo-student en het werkveld onderstreept (het 'mbo-profiel'). Dit benadrukt het belang van een specifiek mbo-gericht opleidingstraject voor docenten.

Instromende *studenten* in het mbo, hbo en wo en *gediplomeerden* uit het mbo, hbo en wo rapporteren positief over hun niveau op het gebied van leesvaardigheid, sociale vaardigheden en maatschappelijke

⁶ <https://www.onderwijsloket.com/kennisbank/artikel-archief/hoe-word-ik-docent-in-het-mbo/>

⁷ Bokdam, J., Weijers, S. de Ridder, D. (2022). Stappen in LOB en burgerschap Professionalisering en kwaliteitsverbetering LOB en burgerschapsonderwijs mbo.

vaardigheden.⁸ Het lijkt er dus op dat de onvoldoende toerusting die een deel van de docenten ervaart niet direct als een probleem wordt ervaren door studenten (waarbij de perceptie van studenten over hun niveau niet automatisch overeenkomt van de feitelijke situatie).

1.2.2 Aanvullende eisen aan docenten

Goed kunnen lezen, schrijven, rekenen en beschikken over burgerschapskennis en -vaardigheden zijn voor iedereen een voorwaarde om deel te kunnen nemen de maatschappij. Goed onderwijs en gepaste ondersteuning in basisvaardigheden kunnen zo bovendien kansenongelijkheid verkleinen. Goed toegeruste docenten kunnen het niveau van de basisvaardigheden van studenten verbeteren. Kwalitatief goede, en daarmee bekwame, docenten beschikken over pedagogische vaardigheden, vakinhoudelijke kennis en vakdidactische vaardigheden. Docenten die een lerarenopleiding hebben gevolgd die geen link heeft met Nederlands, rekenen of burgerschap, of die een PDG-traject hebben gevolgd, beschikken niet altijd over de benodigde vakinhoudelijke kennis en vakdidactische vaardigheden voor deze basisvaardigheden. Een aanvullend opleidingstraject voor huidige en toekomstige docenten basisvaardigheden, afgestemd op de kwalificatie-eisen voor de basisvaardigheden die gelden voor studenten en de bekwaamheidseisen voor docenten⁹, kan dit gat dichten. Deze eisen sluiten daarmee aan op bestaande eisen in brede zin.³

1.3 Onderzoeksvragen

Voor het opstellen van de uniforme opleidingseisen had het ministerie van OCW de volgende onderzoeksvragen:

1. Aan welke uniforme eisen moet een opleidingstraject vakdidactiek en vakinhoud voor mbo-docenten die lesgeven in *Nederlands* voldoen?
2. Aan welke uniforme eisen moet een opleidingstraject vakdidactiek en vakinhoud voor mbo-docenten die lesgeven in *rekenen* voldoen?
3. Aan welke uniforme eisen moet een opleidingstraject vakdidactiek en vakinhoud voor mbo-docenten die die lesgeven in *burgerschap* voldoen?
4. Hoe kunnen bovenstaande opleidingseisen up-to-date worden gehouden?

De doelgroep waarop de vraag zich richt, bestaat uit docenten met een lerarenopleiding in een ander vakgebied dan de betreffende basisvaardigheid en docenten met een PDG. Het gaat dus niet om docenten die een eerste- of tweedegraads lerarenopleiding hebben afgerond in de basisvaardigheid waarin zij lesgeven. De eisen zijn domeinspecifiek en dus niet gericht op de taken die elke andere docent ook heeft, zoals die zijn beschreven in het kwalificatiedossier mbo-docent en het beroepsbeeld mbo-docent. Het opleidingstraject is gericht op de rol van de startbekwame docent die (groeps-)onderwijs geeft en niet op de meer coördinerende taken van een docent Nederlands/rekenen/burgerschapsonderwijs of de taken van een expertdocent. De eisen gelden voor docenten op alle mbo-niveaus.

1.4 Ontwerpcriteria en uitgangspunten

Voor het opstellen van de concept-opleidingseisen zijn de volgende ontwerpcriteria door de opdrachtgever meegegeven en bij de uitvoering toegepast.

- Ieder opleidingstraject (Nederlands, rekenen en burgerschap) heeft een omvang van 30 erts.

⁸ ResearchNed (2024). Ervaren toerusting van leerlingen, studenten en gediplomeerden op het gebied van leesvaardigheid en sociale en maatschappelijke vaardigheden. Nijmegen: ResearchNed.

⁹ Voor studenten zijn er wettelijk geformuleerde kwalificatie-eisen waar zij na hun mbo-opleiding aan moeten voldoen op de gebieden Nederlands, rekenen en burgerschap. Per onderwijssoort is vastgesteld aan welk referentieniveau voldaan moet worden voor Nederlands en voor rekenen. Voor rekenen gelden daarnaast sinds schooljaar 2022-2023 de nieuwe rekeneisen (Examen- en kwalificatiebesluit WEB) en een expertgroep heeft recent gewerkt aan een advies over nieuwe kwalificatie-eisen voor Nederlands. Ook voor burgerschap zijn er kwalificatie-eisen opgesteld door een expertgroep. Expertgroepen zijn in deze trajecten gevoed door een brede samenstelling van stakeholders en experts in de vorm van klankbordgroepen en veldraadplegingen en creëerden op die manier een breed draagvlak.

- Ieder opleidingstraject (Nederlands, rekenen en burgerschap) bevat tenminste vakdidactiek en vakinhoud van de desbetreffende basisvaardigheid relevant om les te geven in het mbo, afgestemd op de kwalificatie-eisen voor het generieke deel Nederlands, rekenen of burgerschap die gelden voor studenten in het mbo.
- Er worden afspraken gemaakt over de leeruitkomst(gebied)en die worden gehanteerd per opleidingstraject (Nederlands, rekenen en burgerschap).
- Het niveau is vergelijkbaar met hbo-niveau (NLQF niveau 6).
- Ieder opleidingstraject (Nederlands, rekenen en burgerschap) wordt afgesloten met een bewijsstuk. Het soort bewijsstuk is voor ieder opleidingstraject gelijk.
- De eisen moeten ruimte laten voor maatwerk in de opleidingstrajecten, zodat rekening kan worden gehouden met de kennis en ervaring van de deelnemer.
- De uniforme eisen aan opleidingstrajecten voor mbo-docenten Nederlands, rekenen en/of burgerschap zijn zo opgesteld dat ze helder zijn voor aanbieders (het 'wat') en tegelijkertijd ruimte bieden aan aanbieders om een eigen onderwijskundige aanpak te hanteren (het 'hoe').

De opleidingseisen aan mbo-docenten Nederlands, rekenen en burgerschap zijn aanvullend op de algemene bekwaamheidseisen voor mbo-docenten en gericht op de taken van een (startbekwaam) docent. De eisen zijn bedoeld voor mbo-docenten in het bezit van een PDG en mbo-docenten met een eerste- of tweedegraads lesbevoegdheid die geen link heeft met de basisvaardigheid waarin ze les gaan geven. Op het moment van schrijven van dit adviesrapport is nog niet vastgelegd om welke eerste- of tweedegraads lerarenopleidingen het voor elk domein zal gaan. Bij het formuleren van de opleidingseisen voor de aanvullende opleidingstrajecten voor mbo-docenten Nederlands, rekenen en burgerschap is daarom rekening gehouden met zeer diverse opleidingsachtergronden.

2 Het ontwikkeltraject

Om te komen tot uniforme opleidingseisen, hebben we een aanpak in vijf fasen gebruikt. Voor elk domein (Nederlands, rekenen en burgerschap) hebben we een kernteam en een advieskring samengesteld. Elk kernteam heeft op basis van een documentanalyse een eerste concept van opleidingseisen geschreven. Dit concept heeft het kernteam, samen met specifieke adviesvragen, voorgelegd aan de advieskring voor het betreffende leergebied. De feedback is verwerkt in een tweede versie, die opnieuw is voorgelegd aan de advieskringen.

De vijf fasen zijn daarmee:

1. Documentanalyse en opstellen eerste concept-eisen;
2. Advisering door de advieskringen;
3. Bijstellen concept-eisen, nieuwe adviesvraag;
4. Advisering door de advieskringen;
5. Formuleren definitieve eisen.

Deze fasen zijn voor ieder domein (Nederlands, burgerschap en rekenen) parallel uitgevoerd, met daarbij domeinoverstijgende afstemming tussen de voorzitters van de kernteams. De totale looptijd van het traject was van september 2024 tot en met maart 2025.

2.1 Fase 1 Documentanalyse en opstellen eerste concept-eisen

In deze fase hebben we per domein een documentanalyse uitgevoerd, een eerste concept opleidingseisen op hoofdlijnen opgesteld en bijbehorende adviesvragen geformuleerd. Deze taken zijn uitgevoerd door een kernteam per domein, dat steeds bestond uit twee onderzoekers en twee medewerkers van een bij het algemeen directeurenoverleg educatieve faculteiten (ADEF) aangesloten lerarenopleiding. In de hoofdstukken van deze rapportage waarin de opleidingseisen per domein worden beschreven (hoofdstuk 3, 4 en 5) is per domein aangegeven welke documenten de basis vormden voor deze fase.

Op basis van de documenten en de kennis binnen het kernteam is een eerste concept opleidingseisen opgesteld door elk kernteam. De eisen zijn opgesteld in de vorm van leeruitkomsten vanwege het betreffende ontwerpcriterium. Het werken met leeruitkomsten past bij de uitgangspunten voor de op te stellen opleidingseisen. Leeruitkomsten sturen op de output: wat de afgestudeerde moet kennen en kunnen. Leeruitkomsten schrijven niet voor waar, hoe en in hoeveel tijd zij dat leren. Daarmee geven leeruitkomsten ruimte om bestaande kennis en ervaring, bijvoorbeeld vanuit de eigen werkplek, mee te nemen in de opleiding. Het is aan de opleidingsaanbieders om de studielast per leeruitkomst te bepalen.

Bij het eerste concept van de opleidingseisen zijn vragen geformuleerd voor de advieskringen, om zo de benodigde feedback te verzamelen om de volgende versie te kunnen schrijven.

2.1.1 Werving leden advieskringen

In fase 1 heeft ook de werving van de advieskringen plaatsgevonden. Deze zijn samengesteld uit vertegenwoordigers van verschillende doelgroepen, namelijk mbo-docenten, beroepsverenigingen, lerarenopleiders en inhoudelijk experts. Werving heeft plaatsgevonden via (platforms van) de beroepsvereniging docenten mbo (BVMBO), de Vereniging Lerarenopleiders Nederland (Velon), het ADEF en het netwerk van de onderzoekers bij onder meer lectoraten. De samenstelling van de kernteams en advieskringen is opgenomen in de bijlage bij deze rapportage. Toen samenstelling van de advieskringen bekend was, heeft tweemaal een online informatiebijeenkomst voor de leden van advieskringen en

kernteams (van de drie domeinen gezamenlijk) plaatsgevonden. Daarin hebben we doelen en procedures van het onderzoek toegelicht was er voor de deelnemers de gelegenheid feedback te geven en vragen te stellen.

Het resultaat van deze fase bestond uit:

- een eerste set concept-eisen,
- concrete adviesvragen en
- advieskringen met vertegenwoordigers van verschillende doelgroepen.

2.2 Fase 2 Advisering door de advieskringen (ronde 1)

In fase 2 een eerste advies ingewonnen bij de advieskringen. Hiervoor hebben de kernteams het eerste concept van de opleidingseisen en hun adviesvragen naar de leden van de advieskringen gestuurd, die deze weer voorlegden aan hun eigen achterban. De vertegenwoordigers van de verschillende doelgroepen waren verantwoordelijk voor het inwinnen en bundelen van de reacties uit de achterban. Deze reacties zijn door de onderzoekers gecombineerd in een totaaloverzicht per domein. Zo werd zichtbaar welke feedback duidelijk en eenduidig was, en waar de wensen en feedback onduidelijk waren of uiteen liepen. Deze laatste categorie feedback vormde de basis voor een fysieke bijeenkomst met leden van de kernteams en de advieskringen. Deze bijeenkomsten zijn gefaciliteerd door P2, zodat alle andere aanwezigen zich volledig op de inhoud van de bijeenkomst konden richten.

Het resultaat van deze fase bestond uit gebundelde adviezen vanuit de advieskringen voor ieder domein en afspraken over de aanpassingen in de concept-opleidingseisen.

2.3 Fase 3 Bijstellen concept-eisen, nieuwe adviesvraag

In fase 3 zijn de opleidingseisen bijgesteld door de kernteams, op basis van de adviezen van de advieskring. De kernteams hebben nieuwe adviesvragen voor de advieskring geformuleerd. Deze adviesvragen waren specifiek dan in de eerste consultatieronde, omdat er een verder uitgewerkt tussenproduct lag.

Het resultaat van deze fase bestond uit:

- een bijgestelde set concept-eisen,
- concrete adviesvragen.

2.4 Fase 4 Advisering door de advieskringen (ronde 2)

In fase 4 hebben de kernteams opnieuw advies en feedback ingewonnen bij de advieskringen, waarbij hetzelfde proces is gevolgd als in fase 2, wederom met ondersteuning door P2. In deze fase hebben ook de klankbordgroep en begeleidingscommissie de concept-leeruitkomsten ontvangen met de uitnodiging hun feedback met de kernteams te delen.

Het resultaat van deze fase bestond uit gebundelde adviezen vanuit de advieskringen voor ieder domein en de feedback van klankbordgroep en begeleidingscommissie. Bij burgerschap en Nederlands is daarna nog een schriftelijke derde ronde ingelast. Er was behoefte bij de kernteams om, vanwege de aard van de wijzigingen, de leeruitkomsten nog een keer voor te leggen en behoefte bij advieskringen om deze nog een keer te ontvangen en van feedback te voorzien.

2.5 Fase 5 Formuleren definitieve eisen

In fase 5 zijn de adviezen voor de opleidingseisen definitief geformuleerd. Deze zijn opgenomen in het voorliggende definitieve adviesrapport en in de navolgende hoofdstukken uitgewerkt per domein. Per

domein lichten we op hoofdlijnen toe hoe keuzes tot stand zijn gekomen, introduceren we “de docent in het betreffende domein” en werken we de leeruitkomsten uit.

Elke leeruitkomst heeft dezelfde indeling: 1. een nadere omschrijving van de werkzaamheden; 2. de vereiste kennis, vaardigheden, houding en gedrag voor die werkzaamheden; 3. informatiebronnen om de voortgang te evalueren en bekwaamheid vast te stellen. Voor de derde categorie geldt dat het om voorbeelden gaat. Het is aan de opleidende instelling om te bepalen welke bewijslast nodig is om de bekwaamheid aan te tonen.

2.6 Huidige ontwikkelingen

Het opstellen van deze opleidingseisen heeft plaatsgevonden in een periode waarin er veel ontwikkelingen zijn op het gebied van basisvaardigheden. Er lopen onderzoeken en er zijn vernieuwingen gaande. In dit ontwikkeltraject hebben we ons gebaseerd op huidige eisen en regelgeving, gepubliceerde onderzoeksresultaten en sluiten we zoveel mogelijk aan bij recente ontwikkelingen.

3 Opleidingseisen Nederlands

3.1 Toelichting gemaakte keuzes

In deze paragraaf geven we een toelichting op en onderbouwing van de gemaakte keuzes bij het ontwikkelen van de leeruitkomsten voor Nederlands. Bij het ontwikkelen van de leeruitkomsten hebben we gebruik gemaakt van diverse bronnen, namelijk de kwalificatie-eisen voor studenten (2025)¹⁰, het referentiekader Taal (2009)¹¹ en bronnen die gericht zijn op eisen voor docenten, zoals de Kennisbasis Nederlands van de tweedegraadslerarenopleiding Nederlands (versie augustus 2021)¹² en het kwalificatiedossier van de docent mbo (2015)¹³.

Keuze voor term taalcompetentie

In navolging van de Taalunie (o.a. Vanhooren et al., 2017)¹⁴ en de nieuwe conceptkerndoelen Nederlands (SLO, 2023)¹⁵ hanteren we in deze opleidingseisen de term *taalcompetentie*, volgens de definitie van Vanhooren en collega's (2017): "Taalcompetentie is het geheel aan talige kennis, vaardigheden en attitudes dat nodig is om geschreven, gesproken en multimodale teksten te begrijpen, te evalueren en te gebruiken zodat: a) volwaardige deelname aan de samenleving mogelijk wordt; b) de eigen doelen gerealiseerd kunnen worden; c) de eigen kennis en mogelijkheden levenslang en duurzaam kunnen worden ontwikkeld." Door deze term in de opleidingseisen te gebruiken, sluiten we aan bij actuele ontwikkelingen in het vakgebied Nederlands.

Afbakening taken van de beoogde docent Nederlands

De opleidingseisen in dit ontwerp hebben betrekking op vakdidactiek en vakinhoud en daarmee hoofdzakelijk op het handelen van de docent op het microniveau van de les. Dit betekent dat taken die te maken hebben met beleid ten aanzien van de taalontwikkeling van studenten op instellingsniveau buiten de opleidingseisen vallen. Voorbeelden van zulke taken zijn het initiëren van veranderingen in het curriculum Nederlands, het stimuleren en op elkaar afstemmen van de taalontwikkeling in beroepsgerichte en generieke onderdelen en het ondersteunen van collega's bij de invoering van taalbeleid. Dit overstijgt de verantwoordelijkheid en de bekwaamheid van de mbo-docent Nederlands die dit opleidingstraject volgt.

Wat betreft de ondersteuning van specifieke doelgroepen binnen het mbo heeft de docent op het microniveau van de les de verantwoordelijkheid om deze te bedienen. Bij studenten met een ondersteuningsvraag die het niveau van de les overstijgt, heeft de docent een rol bij signalering, het vragen om ondersteuning door specialisten en doorverwijzing.

Taalcompetentie van de docent

De eerste leeruitkomst is gericht op de eigen taalcompetentie van de mbo-docent Nederlands. De docent dient een hoger niveau te beheersen dan de studenten. Daarom is de inhoud van deze leeruitkomst overgenomen uit de nieuwe taaleisen voor studenten. Hoewel deze eisen op dit moment nog niet zijn opgenomen in de wet- en regelgeving, zijn deze nieuwe ontwikkelingen met het oog op de toekomst meegenomen bij het formuleren van deze én andere leeruitkomsten.

¹⁰ Expertgroep Nieuwe taaleisen mbo (2025). Nieuwe taaleisen mbo. Adviesrapport.

¹¹ Werkgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen. (2009). Referentiekader taal en rekenen. De referentieniveaus. Enschede: SLO.

¹² Vereniging Hogescholen. (2021, augustus). Kennisbasis Nederlands: Tweedegraadslerarenopleiding. 10voordeleraar.

¹³ MBO Raad. (2015). Kwalificatiedossier van de docent mbo.

¹⁴ Vanhooren, S., Pereira, C., & Bolhuis, M. (2017). Iedereen taalcompetent: Visie op de rol, de positie en de inhoud van het onderwijs Nederlands in de 21ste eeuw. Nederlandse Taalunie.

¹⁵ SLO (2023). Conceptkerndoelen Nederlands en toelichtingsdocument. Amersfoort: SLO.

Balans tussen beroepsvoorbereiding en brede algemene vorming

Bij de formulering van de leeruitkomsten in dit ontwerp is geprobeerd om een verantwoorde balans te vinden tussen beroepsvoorbereiding enerzijds en brede algemene vorming anderzijds. De leeruitkomsten laten zien dat de beroepspraktijk waarvoor mbo-studenten worden opgeleid een belangrijke rol speelt bij het vormgeven van lessen Nederlands. Ten eerste zullen lessen Nederlands die gericht zijn op de uitvoering van beroepsmatige taaltaken bijdragen aan de motivatie en de betrokkenheid van studenten. Ten tweede krijgen studenten meer mogelijkheden en tijd om de vereiste taalcompetentie voor de beroepspraktijk gericht te ontwikkelen wanneer niet alleen de vakdocent hier aandacht aan besteedt, maar ook de docent Nederlands de leerinhouden op de beroepspraktijk afstemt. Op deze manier wordt er gewerkt aan de vereiste niveauverhoging Nederlands én aan de exameneisen voor de beroepsgerichte opleidingsonderdelen. Tegelijkertijd is het uitgangspunt bij de leeruitkomsten dat deze ook gericht zijn op de vorming van studenten als burger en op hun brede algemene ontwikkeling. Veel mbo-studenten hebben geen helder beeld van hun toekomstig beroep. Anderen willen doorstromen naar het hbo. Deze studenten zou tekortgedaan worden wanneer het onderwijs in het Nederlands zich uitsluitend zou richten op de beroepsvoorbereiding.

De rol van meertaligheid in het mbo

Er is gekozen om een aparte leeruitkomst te formuleren die zich richt op de talige diversiteit van studenten. Een van de redenen om hier zo expliciet aandacht aan te besteden is het aandeel mbo-studenten met een migratieachtergrond. Dit aandeel ligt in het mbo iets hoger dan in de algemene bevolking (29% versus 26%)¹⁶. Velen van hen spreken thuis - al dan niet naast het Nederlands - een andere taal. Ook in toekomstige beroepen van mbo-studenten kan er sprake zijn van een meertalige omgeving. Recent onderzoek¹⁷ pleit voor het positief inzetten van de meertaligheid van studenten in het onderwijs. "Naast het benutten van de reeds aanwezige taalkennis om het leren van mbo-studenten te ondersteunen, kan ook het bewust benutten van het vermogen om effectief te communiceren in meertalige beroepssituaties een positieve bijdrage leveren aan de beroepsvoorbereiding van mbo-studenten." De leeruitkomst zorgt ervoor dat docenten die deelnemen aan het opleidingstraject handvatten krijgen om de meertaligheid van mbo-studenten te verkennen, het bewustzijn ervan bij de student en zichzelf te verhogen en meertaligheid functioneel te gebruiken in de lessen Nederlands ten behoeve van het leren van vakinhouden en het toekomstig beroep.

Leeruitkomst over leesbevordering

Gezien het belang van het lezen van diverse typen teksten voor zowel de leesontwikkeling van studenten als de opbouw van kennis, is er een aparte leeruitkomst rondom leesbevordering ontwikkeld. Leesbevordering overstijgt dus het leesvaardigheidsonderwijs. Hoewel er tot nu toe binnen het mbo weinig onderzoek is gedaan naar het belang van lezen (in tegenstelling tot het vo), krijgt lezen in het mbo landelijke aandacht, bijvoorbeeld in initiatieven als *Heel mbo leest!*¹⁸. Aandacht voor lezen bevordert niet alleen de ontwikkeling van de leesvaardigheid, maar kan ook bijdragen aan de kennisuitbreiding en persoonsvorming van studenten. Alle docenten kunnen een rol spelen bij het stimuleren van (meer) lezen door mbo-studenten, maar het ligt voor de hand dat de docent Nederlands hier een kartrekkersrol in neemt, bijvoorbeeld door leesbevorderende activiteiten te organiseren in de lessen Nederlands.

¹⁶ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2024). Studenten middelbaar beroepsonderwijs | Kerncijfers en indicatoren Middelbaar beroepsonderwijs | OCW in cijfers

¹⁷ Van Batenburg, E., Dale, L., Polišenská, D., & van Beuningen, C. (2022). Meertaligheid in het mbo: een inventarisatiestudie naar opvattingen en gerapporteerde praktijken van docenten Nederlands en Engels. *Levende Talen Tijdschrift*, 2022(4), 14-29.

¹⁸ <https://taalenrekenenmbo.nl/leesoffensief/>

3.2 Introductie van de docent Nederlands

In deze paragraaf schetsen we het grotere geheel van wat de docent doet, waarna in de volgende paragraaf de daadwerkelijke opleidingseisen in de vorm van afzonderlijke leeruitkomsten zijn uitgewerkt.

De docent beschikt over competentie op hbo-niveau op het gebied van lezen, luisteren, spreken en schrijven en staat daarmee boven de leerstof voor alle mbo-studenten.

De docent Nederlands werkt in het middelbaar beroepsonderwijs met studenten. De docent geeft onderwijs waarmee de taalcompetentie (geïntegreerde kennis, vaardigheden en attitudes op het gebied van taal) van studenten wordt ontwikkeld conform de drievoudige kwalificatieopdracht die het mbo heeft. Deze houdt in dat studenten na afstuderen goed kunnen functioneren in hun beroep, kunnen participeren als burger in de maatschappij en verder kunnen studeren. De docent heeft daarbij oog voor het zo veel mogelijk geïntegreerd ontwikkelen van de taaldomeinen, en biedt taaldomeinen geïsoleerd aan waar het nodig is.

De docent monitort de ontwikkeling van de taalcompetentie van studenten en maakt deze ontwikkeling inzichtelijk voor de studenten. De docent past op basis van eventueel gesignaleerde achterstanden de begeleiding van studenten aan en verwijst studenten met ernstige problemen gericht door.

De docent organiseert leesbevorderende activiteiten om het leesplezier, de leesmotivatie en de leesvaardigheid bij studenten te vergroten en om de kennisopbouw van studenten te bevorderen. De docent maakt hierbij gebruik van een gevarieerd aanbod van teksten en stimulerende verwerkingsopdrachten.

De docent houdt rekening met de onderwijsbehoeften en individuele kenmerken van alle studenten. De docent besteedt aandacht aan de taalachtergronden van studenten en aan mogelijke (toekomstige) meertalige beroepssituaties. Ten aanzien van diverse mbo-studentengroepen, zoals studenten met functiebeperkingen die van invloed zijn op taalverwerving en communicatie of NT2-studenten, hanteert de docent op het microniveau van de les een gerichte aanpak. Bij studenten met een ondersteuningsvraag die het niveau van de les overstijgt, heeft de docent een rol bij signalering, het vragen om ondersteuning door specialisten en doorverwijzing.

De docent draagt zorg voor de eigen professionele ontwikkeling van vakkennis en vakdidactiek binnen het vakgebied Nederlands. De docent reflecteert op het eigen didactisch handelen bij de lessen Nederlands en werkt samen met collega's aan het optimaliseren van de eigen lespraktijk.

De volgende zes leeruitkomsten zijn geformuleerd voor mbo-docenten Nederlands¹⁹:

1. De docent beschikt over taalcompetentie waarmee de docent boven de leerstof voor de mbo-studenten staat.
 2. De docent ontwikkelt, verzorgt en evalueert doelgericht en effectief onderwijs gericht op de ontwikkeling van de taalcompetentie in het Nederlands van studenten.
 3. De docent monitort de ontwikkeling van de taalcompetentie in het Nederlands van studenten en past de begeleiding van studenten hier doelgericht op aan.
 4. De docent ontwerpt, verzorgt en evalueert leesbevorderende activiteiten.
 5. De docent gaat effectief om met de talige diversiteit van studenten.
 6. De docent draagt zorg voor de eigen professionele ontwikkeling binnen het vakgebied Nederlands.
- In het vervolg van dit hoofdstuk zijn de leeruitkomsten verder uitgewerkt.

¹⁹ De leeruitkomsten zijn genummerd van 1 tot en met 6. De leeruitkomsten zijn inhoudelijk geclusterd, de nummering impliceert geen ranking.

3.3 Leерuitkomsten

1. De docent beschikt over taalcompetentie waarmee de docent boven de leerstof voor de mbo-studenten staat.	
Nadere omschrijving van de werkzaamheden	De docent beschikt over competentie op NLQF-niveau 6 op het gebied van lezen, luisteren, spreken en schrijven. Daarmee staat de docent boven de leerstof voor alle mbo-studenten. De docent heeft deze taalcompetentie nodig om mbo-studenten te begeleiden richting de vereiste taalniveaus.
Vereiste kennis, vaardigheden, houding voor deze werkzaamheden	Kennis De docent heeft kennis van/over: - manieren om de eigen taalcompetentie verder te ontwikkelen; - begripvergroten strategieën en aanpakken voor geschreven teksten, lay-out, tekststructuur, genres van geschreven teksten; - luister- en spreekstrategieën voor gesproken teksten en genres van gesproken teksten. Vaardigheden <i>Lezen</i> De docent: - begrijpt gelezen boeken en teksten en geeft de inhoud van gelezen boeken en teksten weer met het oog op het doel van het lezen van die teksten en legt een relatie met andere (tekst)inhouden; - interpreteert gelezen boeken en teksten en trekt conclusies, benut inhouden en conclusies in het eigen handelen, het handelen van anderen en eventuele handelingen die daarop volgen en maakt naar aanleiding van de gelezen boeken en teksten keuzes voor zichzelf of anderen; - evalueert gelezen boeken en lange teksten op een abstract niveau door die vanuit verschillende perspectieven te verbinden met kennis en processen in beroep, studie en samenleving; - reflecteert onderbouwd vanuit gelezen boeken en langere teksten op persoonlijke gevoelens en opvattingen. <i>Luisteren</i> De docent: - kan (professionele) gesprekssituaties goed inschatten en zo nodig aanpassen, luistert actief en kan op gepaste (professionele) wijze met empathie reageren; - begrijpt gesproken overgedragen informatie en laat dat zien door de inhoud weer te geven belangrijke concepten te verduidelijken en relaties te leggen met andere inhouden; - interpreteert en benut gesproken overgedragen informatie op een abstract niveau door die kritisch te betrekken op processen in diverse situaties en naar aanleiding daarvan keuzes te maken voor zichzelf of anderen; - evalueert gesproken overgedragen abstracte informatie door die vanuit verschillende perspectieven te verbinden met kennis en processen in beroep, studie en de samenleving; - reflecteert op abstracte gesproken informatie door een persoonlijke reactie te geven, opvattingen te onderbouwen en verbanden te leggen.

Spreken

De docent:

- geeft een beschrijving of vertelt in een sterk samenhangend verhaal in detail over abstracte onderwerpen (begrijpen);
- reageert door gesproken of geschreven informatie samen te vatten, een relatie te leggen met andere informatie, vragen te stellen of beantwoorden, een eigen mening te verwoorden of die van anderen in te brengen en deze toe te lichten (begrijpen);
- interpreteert abstracte informatie en benut deze door spontaan een passende reactie te geven en deze te onderbouwen met informatie, een eigen mening of die van anderen;
- geeft informatie door vragen te beantwoorden, te stellen en/of eerder verkregen informatie te koppelen en bepaalt of bespreekt daarbij passende vervolgacties;
- evalueert door verschillende ideeën of oplossingen voor een situatie te bespreken en geeft daarvoor verschillende afwegingen als ook de persoonlijke ervaring. Verbindt hierbij abstracte informatie vanuit verschillende perspectieven met kennis en processen in beroep, studie en de samenleving;
- geeft een persoonlijke reactie, onderbouwt opvattingen en legt verbanden als reflectie op overgedragen abstracte informatie.

Schrijven

De docent:

- geeft schriftelijk een beschrijving of vertelt in een sterk samenhangend verhaal in detail over abstracte onderwerpen (begrijpen);
- reageert door schriftelijk gesproken of geschreven informatie samen te vatten, een relatie te leggen met andere informatie, vragen te stellen of beantwoorden, een eigen mening te verwoorden of die van anderen in te brengen en deze toe te lichten (begrijpen);
- interpreteert abstracte informatie en benut deze door passende geschreven reactie of informatie te geven en deze te onderbouwen met informatie, een eigen mening of die van anderen;
- geeft geschreven informatie door vragen te beantwoorden, te stellen en/of eerder verkregen informatie te koppelen. Beschrijft daarbij passende vervolgacties;
- evalueert door verschillende ideeën of oplossingen voor een situatie schriftelijk te beschrijven en geeft daarvoor verschillende afwegingen als ook de persoonlijke ervaring. Verbindt hierbij abstracte informatie vanuit verschillende perspectieven met kennis en processen in beroep, studie en de samenleving;
- geeft schriftelijk een persoonlijke reactie, onderbouwt opvattingen en legt verbanden als reflectie op overgedragen abstracte informatie.

Houding en gedrag

De docent:

- brengt en houdt de eigen taalcompetentie op peil.

Informatiebronnen om de voortgang te evalueren (formatieve evaluatie) en verantwoord summatief bekwaamheid vast te stellen	Suggesties voor informatiebronnen zijn: ▪ een portfolio met bewijsstukken waarmee de deelnemer aantoont taalcompetent te zijn op hbo-niveau; ▪ een toets Nederlands op hbo niveau, met reflectie op het resultaat.
--	--

2. De docent ontwikkelt, verzorgt en evalueert doelgericht en effectief onderwijs gericht op de ontwikkeling van de taalcompetentie in het Nederlands van studenten

Nadere omschrijving van de werkzaamheden	De docent ontwikkelt, verzorgt en evalueert onderwijs waarmee de taalvaardigheden, taalkennis en taalattitudes van studenten worden ontwikkeld. De docent biedt de taaldomeinen lezen, schrijven, luisteren, spreken, inclusief de ondersteunende taaldomeinen woordenschat, taalverzorging en de omgang met (digitale) bronnen, zo veel mogelijk geïntegreerd aan en waar nodig geïsoleerd. De docent maakt hierbij gebruik van een beroepsgerichte en/of een maatschappelijke context.
Vereiste kennis, vaardigheden, houding voor deze werkzaamheden	Kennis De docent heeft kennis van/over: ▪ taalverwervingsprocessen van eerste- en tweedetaalleerders en de wijze waarop de taalcompetentie zich ontwikkelt; ▪ effectieve didactiek om de taaldomeinen geïntegreerd aan te bieden; ▪ effectieve didactiek van de taaldomeinen; ▪ effectieve feedbackstrategieën, gericht op het ontwikkelen van de taalcompetentie; ▪ de taaleisen voor het mbo, de referentieniveaus taal en aanvullende taaleisen die opgenomen zijn in de kwalificatiedossiers; ▪ manieren om te differentiëren op basis van onder andere het taalontwikkelingsniveau van studenten; ▪ woordenschatverwerving en de didactiek die daaraan bijdraagt; ▪ de verschillen tussen dagelijks algemeen taalgebruik (DAT) en cognitief-abstract taalgebruik (CAT); ▪ specifieke didactiek op het gebied van taalverzorging (wijze en mate van aanbieden); ▪ het benutten en verwerken van (diverse) bronnen en de didactiek hiervan; ▪ het actuele aanbod van (digitale) leermiddelen; ▪ de mogelijkheden en beperkingen van digitale hulpmiddelen, waaronder generatieve AI, bij het ontwikkelen van de taalcompetentie; ▪ de mogelijkheden, binnen de wettelijke kaders, om Nederlands in het mbo te examineren; ▪ de invulling van de instellingsexamens Nederlands voor de verschillende mbo-niveaus en het instellingsbeleid met betrekking tot de examinering van Nederlands.

	Vaardigheden De docent: ▪ schept voorwaarden die taalontwikkeling bevorderen: herhaling, begrijpelijk taalaanbod, duidelijke instructie, contextrijkheid, gelegenheid tot interactie en taalproductie; ▪ past effectieve didactiek van de taaldomeinen (geïsoleerd of geïntegreerd) toe, inclusief woordenschat, taalverzorging en de omgang met (digitale) bronnen; ▪ analyseert het relevante kwalificatiedossier, gericht op taaltaken en hun samenhang met het beroep; ▪ benut beroepspraktijkervaringen en verbindt deze aan de leerdoelen van de les; ▪ geeft constructieve en doelgerichte feedback op de taalproductie van studenten; ▪ kan een gedifferentieerde les ontwerpen, uitvoeren en evalueren; ▪ gaat kritisch om met (digitale) leermaterialen en hulpmiddelen. Houding en gedrag De docent: ▪ bewaakt in het taalonderwijs de balans tussen enerzijds de beroepsvoorbereiding en anderzijds de algemeen vormende ontwikkeling van studenten; ▪ bewaakt de balans tussen aandacht voor inhoudelijke en communicatieve aspecten van taal enerzijds en taalverzorging anderzijds; ▪ zoekt in het kader van de taalontwikkeling van studenten de samenwerking met docenten van beroepsgerichte en algemene onderdelen van de opleiding.
Informatiebronnen om de voortgang te evalueren (formatieve evaluatie) en verantwoord summatief bekwaamheid vast te stellen	Suggesties voor informatiebronnen zijn: ▪ lesvoorbereidingen en opnames van lessen gericht op het ontwikkelen van de taalcompetentie, in een beroepsgerichte en/of een maatschappelijke context, en reflecties hierop; ▪ lesvoorbereidingen en opnames van lessen die gericht zijn op de verwerving van vaktaal, en de reflectie daarop; ▪ een verantwoording van keuzes rondom de inzet van (digitale) leermaterialen en hulpmiddelen bij het taalonderwijs; ▪ opbrengsten van evaluaties van lessen door zowel studenten als collega's; ▪ onderbouwde feedback op mondelinge en schriftelijke producten van studenten; ▪ een onderbouwde selectie van relevante woorden uit de kwalificatiedossiers, met onderscheid tussen DAT en CAT; ▪ een overzicht van beroepsgerichte taaldoelen, opgesteld in samenwerking met docenten van beroepsgerichte en/of algemene opleidingsonderdelen.

3. De docent monitort de ontwikkeling van de taalcompetentie in het Nederlands van studenten en past de begeleiding van studenten hier doelgericht op aan.

Nadere omschrijving van de werkzaamheden	De docent zet formatieve en summatieve evaluatie-instrumenten in om de ontwikkeling van de taalcompetentie van studenten te volgen en maakt deze ontwikkeling inzichtelijk voor de studenten. De docent signaleert eventuele achterstanden in de taalontwikkeling en past op basis daarvan doelgericht de begeleiding van studenten aan. De docent evalueert de ontwikkeling en gestelde doelen regelmatig met de studenten. De docent is op de hoogte van de ondersteuningsmogelijkheden die de mbo-instelling biedt op het gebied van taal, en verwijst studenten met ernstige problemen gericht door.
Vereiste kennis, vaardigheden, houding en gedrag voor deze werkzaamheden	Kennis De docent heeft kennis van/over: ▪ de referentieniveaus taal en de kwalificatiedossiers van de beroepsopleidingen waarin de docent lesgeeft; ▪ de inhoud en opbouw van de doorlopende leerlijnen voor taalonderwijs in de aansluitende onderwijssectoren zoals vo, aansluitende mbo-niveaus, hbo en volwasseneneducatie; ▪ vormen van summatieve en formatieve evaluatie van taalcompetentie; ▪ manieren om de taalontwikkeling van studenten inzichtelijk te maken voor zowel de studenten als andere belanghebbenden; ▪ passende begeleidingsvormen die aansluiten bij de taalontwikkeling van studenten; ▪ de zorgstructuur binnen de mbo-instelling, en de wijze waarop studenten doorverwezen kunnen worden. Vaardigheden De docent: ▪ zet regelmatig formatieve en summatieve evaluatie-instrumenten in om zicht te krijgen op de ontwikkeling van de taalcompetentie van de studenten, in relatie tot het gewenste eindniveau (conform de kwalificatie-eisen voor taal); ▪ maakt de taalontwikkeling zichtbaar voor de student en betreft de student bij zijn of haar ontwikkeldoelen; ▪ stuurt doelgericht bij in de begeleiding van de taalontwikkeling van de student waar mogelijk; ▪ verwijst studenten indien nodig door naar specialistische hulp op het gebied van taalontwikkeling, en stemt de begeleiding af met betrokken deskundigen; ▪ deelt inzichten in de taalontwikkeling met belanghebbenden, ook met het oog op de overstap van studenten naar een ander leerjaar, ander niveau of (vervolg)opleiding. Houding en gedrag De docent: ▪ creëert eigenaarschap bij de student met betrekking tot zijn of haar eigen taalontwikkeling; ▪ ziet de meerwaarde van het formatief evalueren van de taalprestaties van studenten; ▪ ontwikkelt een visie op passende toetsing van taalcompetentie in het mbo.

Informatiebronnen om de voortgang te evalueren (formatieve evaluatie) en verantwoord summatief bekwaamheid vast te stellen	Suggesties voor informatiebronnen zijn: ▪ een beschreven werkwijze voor het systematisch volgen van de taalontwikkeling van studenten met daarbij voorbeelden van weergaves waarin de taalontwikkeling van studenten in kaart is gebracht en geanalyseerd; ▪ opnames van gesprekken met een student, waarin de docent de taalontwikkeling inzichtelijk maakt voor de student en de student betreft bij zijn of haar ontwikkeldoelen; ▪ lesplannen (of andere documenten) waarin een passend (vervolg)traject van activiteiten en begeleiding wordt uitgewerkt en onderbouwd, gericht op de individuele taaldoelen van studenten.
--	---

4. De docent ontwerpt, verzorgt en evalueert leesbevorderende activiteiten.

Nadere omschrijving van de werkzaamheden	De docent ontwerpt, verzorgt en evalueert structureel leesbevorderende activiteiten om leesplezier, leesmotivatie en leesvaardigheid bij studenten te vergroten en om de kennisopbouw van studenten te bevorderen. De docent zet hierbij zowel zakelijke teksten als fictionele, narratieve en literaire teksten in. De leesbevordering hoeft niet beperkt te blijven tot Nederlandstalige teksten - ook het lezen in andere talen kan bijdragen aan deze doelen. Bij leesbevorderende activiteiten gaat het om het zorgen voor een gevarieerd leesaanbod en het bieden van stimulerende verwerkingsopdrachten.
Vereiste kennis, vaardigheden, houding voor deze werkzaamheden	Kennis De docent heeft kennis van/over: ▪ het belang van lezen in het kader van kennisuitbreiding en persoonsvorming; ▪ het belang van het lezen van verschillende typen teksten en van leesmotivatie voor het versterken van de leesvaardigheid; ▪ verschillende typen teksten en de kenmerken daarvan; ▪ het huidige beschikbare tekst- en boekenaanbod voor studenten; ▪ de rol van autonomie, competentie en verbondenheid (relatie) bij leesmotivatie; ▪ didactiek die het leesplezier en de leesmotivatie bevordert en ondersteunt. Vaardigheden De docent: ▪ draagt zorg voor een gevarieerd, toegankelijk en aansprekend leesaanbod voor studenten; ▪ ondersteunt studenten bij hun tekst- en boekkeuze; ▪ schept voorwaarden voor het ontwikkelen van leesgewoonten en het bevorderen van leesplezier en leesmotivatie bij studenten; ▪ creëert een positieve en veilige leescultuur/leesklimaat in samenwerking met collega's; ▪ ontwerpt betekenisvolle leesbevorderende activiteiten en voert deze uit, waarbij de docent een actieve inbreng van en sociale interactie tussen studenten bevordert en ondersteunt; ▪ evalueert de opbrengsten van leesbevorderende activiteiten en stelt op basis daarvan de aanpak met betrekking tot leesbevordering bij;

	▪ verbindt (fragmenten van) teksten aan beroepsgerichte en/of maatschappelijke thema's en koppelt hier relevante en betekenisvolle verwerkingsopdrachten aan. Houding en gedrag De docent: ▪ onderschrijft het belang van lezen in het mbo en draagt dit uit naar studenten en collega's; ▪ toont interesse in het leesgedrag en de tekst- en boekkeuze van studenten; ▪ laat voorbeeldgedrag zien wat betreft lezen en leesplezier; ▪ heeft een positieve houding ten opzichte van lezen in zowel het Nederlands als andere talen.
Informatiebronnen om de voortgang te evalueren (formatieve evaluatie) en verantwoord summatief bekwaamheid vast te stellen	Suggesties voor informatiebronnen zijn: ▪ lesvoorbereidingen en opnames van lessen met leesbevorderende activiteiten, en reflecties hierop; ▪ een mondelinge of schriftelijke verwerking van recent verschenen (jeugd)literatuur; ▪ voorstellen om op instellingsniveau een positief leesklimaat te bevorderen; ▪ een verslag van het volgen en begeleiden van een student bij de tekst- en boekkeuze en de ontwikkeling van het leesplezier en de leesmotivatie.

5. De docent gaat effectief om met de talige diversiteit van studenten.

Nadere omschrijving van de werkzaamheden	De docent is zich bewust van de kansen en uitdagingen die zich voordoen in heterogene taalcontexten binnen het onderwijs en de beroepspraktijk van studenten. De docent houdt bij het ontwerpen, verzorgen en evalueren van onderwijs rekening met de onderwijsbehoeften en individuele kenmerken van studenten, waaronder die met een meertalige achtergrond. De docent besteedt aandacht aan meertaligheid in de klas, in de samenleving en in mogelijke (toekomstige) beroepssituaties van studenten waarbij zij in aanraking komen met verschillende talen en meertalige sprekers. De docent heeft een open houding ten aanzien van andere talen en meertaligheid en stimuleert deze houding ook bij studenten. Ten aanzien van diverse mbo-studentengroepen, zoals studenten met een ondersteuningsvraag of NT2-studenten, hanteert de docent op het microniveau van de les een gerichte aanpak. Bij studenten met een ondersteuningsvraag die het niveau van de les overstijgt, heeft de docent een rol bij signalering, het vragen om ondersteuning door specialisten en doorverwijzing.
Vereiste kennis, vaardigheden, houding voor deze werkzaamheden	Kennis De docent heeft kennis van/over: ▪ de diverse mbo-studentengroepen en hun taalachtergronden; ▪ het concept 'meertaligheid' en de wettelijke definitie van 'NT2'; ▪ de relatie tussen taal en identiteit; ▪ processen, stadia en factoren die tweedetaalverwerving beïnvloeden;

	▪ de talige achtergronden van studenten en manieren om deze in kaart te brengen en te benutten; ▪ kenmerken van meertalige taalsituaties en meertalige taalgebruikers, ook binnen relevante beroepssituaties; ▪ functiebeperkingen die van invloed zijn op taalverwerving en communicatie; ▪ wet- en regelgeving en instellingsbeleid rondom examinering in aangepaste wijze of vorm; ▪ het instellingsbeleid en de aanwezige voorzieningen en expertise ten aanzien van NT2 en functiebeperkingen, onder andere ten behoeve van effectieve doorverwijzing naar experts. Vaardigheden De docent: ▪ brengt de talige achtergronden van studenten in kaart; ▪ selecteert lesactiviteiten die aansluiten bij de taalverwervingsfase waarin de student zich bevindt; ▪ selecteert/ontwerpt lesactiviteiten waarin de meertalige repertoires van studenten erkend en/of benut worden; ▪ selecteert/ontwerpt lesactiviteiten om studenten te leren hoe zij effectief communiceren in een meertalige werkomgeving; ▪ hanteert een gerichte aanpak, vraagt ondersteuning, signaleert en verwijst door bij (een vermoeden van) functiebeperkingen die van invloed zijn op taalverwerving en communicatie. Houding en gedrag De docent: ▪ is zich bewust van en kan reflecteren op de eigen opvattingen ten aanzien van talige diversiteit en staat daarbij open voor andere perspectieven; ▪ stimuleert een open houding bij studenten ten aanzien van andere talen en hun sprekers; ▪ gaat actief met studenten op zoek naar hun meertalige bagage; ▪ is zich bewust van (de grenzen van) de eigen rol, verantwoordelijkheden en mogelijkheden ten aanzien van NT2-studenten en studenten met een functiebeperking.
Informatiebronnen om de voortgang te evalueren (formatieve evaluatie) en verantwoord summatief bekwaamheid vast te stellen	Suggesties voor informatiebronnen zijn: ▪ lesvoorbereidingen en opnames van lessen waarin geoefend wordt met meertalige communicatiestrategieën in beroepssituaties, en de reflectie daarop; ▪ een methodeanalyse die duidelijk maakt hoe talige diversiteit een rol speelt in teksten en opdrachten; ▪ een inventarisatie van de talige achtergronden van een klas.

6. De docent draagt zorg voor de eigen professionele ontwikkeling binnen het vakgebied Nederlands.

Nadere omschrijving van de werkzaamheden	De docent draagt zorg voor de eigen professionele ontwikkeling van vakinhoud en vakdidactiek binnen het vakgebied Nederlands. Daaronder valt ook het volgen van actuele ontwikkelingen op het gebied van onderwijs in Nederlands. De docent reflecteert regelmatig en planmatig op het eigen didactisch handelen bij de lessen Nederlands en werkt samen met collega's voortdurend en systematisch aan optimalisering van de eigen lespraktijk.
Vereiste kennis, vaardigheden, houding voor deze werkzaamheden	Kennis De docent heeft kennis van/over: ▪ (de grenzen aan) de taken en verantwoordelijkheden van mbo-docenten Nederlands; ▪ de kwalificatie-eisen voor taal en de kwalificatiedossiers van de relevante beroepsopleidingen; ▪ vakliteratuur en actuele (digitale) ontwikkelingen op het gebied van taalonderwijs en leesbevordering in het mbo; ▪ de rol van taal binnen het beroepsveld van de studenten; ▪ het taalbeleid van de eigen mbo-instelling; ▪ manieren om systematisch te reflecteren op het eigen onderwijs. Vaardigheden De docent: ▪ reflecteert zelfstandig, kritisch en methodisch op het eigen handelen, gebruikmakend van feedback en theoretische inzichten op het gebied van taalonderwijs. Houding en gedrag De docent: ▪ heeft een kritische en onderzoekende houding; ▪ werkt zelfstandig, planmatig en doelgericht aan de eigen vakinhoudelijke en vakdidactische ontwikkeling; ▪ zoekt actief naar samenwerking met collega's binnen of buiten de eigen mbo-instelling; ▪ is bereid zich te verdiepen in het werkveld van studenten.
Informatiebronnen om de voortgang te evalueren (formatieve evaluatie) en verantwoord summatief bekwaamheid vast te stellen	Suggesties voor informatiebronnen zijn: ▪ reflecties op eigen lespraktijk die expliciet gekoppeld worden aan inzichten uit vakinhoudelijk bronnen, zoals vakliteratuur of bijdragen aan congressen; ▪ opbrengsten van intervisie of collegiale consultatie of van feedback van collega's en studenten.

4 Opleidingseisen rekenen

4.1 Toelichting gemaakte keuzes

In deze paragraaf geven we een toelichting op en onderbouwing van de gemaakte keuzes bij het ontwikkelen van de leeruitkomsten voor rekenen.

Inhoudelijk is het Raamwerk scholing en nascholing docent rekenen/gecijferdheid vo/mbo (hierna: het raamwerk) een belangrijke basis voor de geformuleerde opleidingseisen. Hierin staat uitgewerkt wat de gewenste inhoud van scholing en nascholing voor docenten rekenen/gecijferdheid is voor rekendocenten in het vo en mbo is. Bij de totstandkoming en actualisatie (2023) van het raamwerk zijn veel discussies al gevoerd en daar konden we op voortbouwen om te komen tot de opleidingseisen.

We hebben daarbij wel een vertaalslag gemaakt omdat het raamwerk niet werkt met leeruitkomsten en omdat de nu geformuleerde opleidingseisen alleen mbo-docenten betreffen, geen vo-docenten. Er is daarbij niet met een vooraf gekozen aantal leeruitkomsten uitgewerkt; we hebben gekozen voor een benadering vanuit de inhoud en vanuit de deskundigheid van het kernteam. Daarbij is ook aan de advieskringen expliciet de vraag voorgelegd of de inhoud en indeling volledig, passend en herkenbaar was. De leeruitkomsten zoals weergegeven in dit document zijn volledig; voor inspiratie en voorbeelden kan indien gewenst gebruik gemaakt worden van het raamwerk. Voor de vakinhoud rekenen en gecijferdheid van de docent hebben we gebruik gemaakt van het brondocument voor referentieniveau 3F (dit is mbo 4- en hbo niveau rekenen) en de rekeneisen voor niveau 4 van het mbo. De formulering van de vaardigheden rondom vakinhoud is overgenomen uit deze rekeneisen.

Gecijferdheid en rekenen in functionele situaties staan centraal in de opleidingseisen. De verbinding met de vakinhoud van de opleiding die de student doet, is van groot belang en komt daarom in de leeruitkomsten herhaaldelijk terug. Een actueel onderwerp is rekenbeleving van de student; we besteden daar in deze leeruitkomsten ook aandacht aan. Het is aan de docent om in te spelen op de beleving van studenten rondom het onderwerp rekenen, die heel uiteenlopend kan zijn.

4.2 Introductie van de docent rekenen

Onderstaand zijn de leeruitkomsten weergegeven zoals die zijn opgesteld voor de docent rekenen en gecijferdheid in het mbo. In deze introductietekst schetsen we eerst het grotere geheel van wat de docent doet, waarna de opleidingseisen in de vorm van afzonderlijke leeruitkomsten zijn uitgewerkt.

De docent rekenen en gecijferdheid mbo werkt in het middelbaar beroepsonderwijs met studenten. De docent verzorgt lessen gecijferdheid vanuit functionele situaties op basis van de rekeneisen mbo. De docent staat boven de leerstof voor de studenten, wat zich onder meer uit in flexibel en wendbaar zijn in de wijze van probleemoplossen in rekenen en gecijferdheid. De docent speelt een belangrijke rol bij het in ontwikkeling zetten van gecijferd denken en handelen dat dient te leiden tot zelfredzaamheid in de maatschappij, op de werkvloer en in vervolgopleidingen. Voor een verantwoorde beroepsuitoefening moet de docent rekenen en gecijferdheid mbo betrokken, empathisch, assertief, representatief en integer zijn. De docent rekenen en gecijferdheid kan diversiteit hanteren en toont een open houding waardoor vraagstukken (breder dan rekenen en gecijferdheid) bespreekbaar worden. Probleemoplossend handelen binnen gecijferde situaties uit het dagelijks leven van de student (als burger en beroepsbeoefenaar) staat centraal in de lessen rekenen en gecijferdheid, vanuit interactie over gecijferde situaties.

In het beroepsonderwijs heeft de docent rekenen en gecijferdheid de rol van docent en coach; het oog hebben voor en rekening houden met uiteenlopende rekenbeleving is een belangrijke vaardigheid voor de

docent rekenen en gecijferdheid. De docent speelt passend in op de leer- en ontwikkelbehoeftes van de studenten en op hun vooropleiding en is in staat om een leerstofprogramma samen te stellen passend bij de kenmerken van de doelgroep. De docent is kwaliteits- en procesgericht en zorgt voor een warm pedagogisch klimaat en een effectief klassenmanagement dat gericht is op het realiseren van groei.

De docent rekenen en gecijferdheid werkt volgens het beleid en de visie van de organisatie en is in staat om dit te vertalen naar een aanbod waarin maatschappelijke en beroeps specifieke contexten zijn verwerkt. De docent neemt initiatief om in samenspraak met het onderwijsteam beroepscontexten betekenisvol te koppelen aan de generieke rekeneisen. De docent is gericht op samenwerking met de beroepsgerichte onderdelen uit de opleiding, ziet kansen en benut deze.

De docent staat boven de leerstof. De docent reflecteert regelmatig op het beroepsmatig handelen; blijven leren van de uitgevoerde aanpak en het didactisch handelingsrepertoire cyclisch optimaliseren zijn belangrijke vaardigheden.

De volgende zeven leeruitkomsten zijn geformuleerd voor mbo-docenten rekenen²⁰:

1. De docent beschikt over competentie in rekenen en gecijferdheid waarmee de docent boven de leerstof voor de mbo-studenten staat.
2. De docent ontwikkelt, verzorgt en evalueert doelgericht en effectief onderwijs, gericht op de ontwikkeling van de competenties in rekenen en gecijferdheid van studenten.
3. De docent ontwikkelt een voor de student stimulerende en veilige leeromgeving om zich te ontwikkelen in rekenen en gecijferdheid.
4. De docent stemt het onderwijs in rekenen en gecijferdheid af op onderwijsbehoeften van de student.
5. De docent monitort de ontwikkeling op het gebied van rekenen en gecijferdheid van studenten, rekening houdend met verschillende niveaus van rekenen en gecijferdheid
6. De docent geeft uitvoering aan het rekenbeleid van de instelling en werkt daarbij samen met collega's en andere betrokkenen uit de onderwijsomgeving.
7. De docent ontwikkelt systematisch en onderzoeksmatig de eigen lespraktijk en het eigen professionele handelen binnen het vakgebied rekenen en gecijferdheid.

In het vervolg van dit hoofdstuk zijn de leeruitkomsten verder uitgewerkt.

4.3 Leeruitkomsten

1. De docent beschikt over competentie in rekenen en gecijferdheid waarmee de docent boven de leerstof voor de mbo-studenten staat.	
Nadere omschrijving van de werkzaamheden	De docent beheerst referentieniveau 3F in rekenen en is daarbij wendbaar en flexibel in de wijze van probleemoplossen. Daarmee staat de docent boven de leerstof voor alle mbo-studenten. De docent heeft deze competentie in rekenen en gecijferdheid nodig om mbo-studenten te begeleiden richting de vereiste niveaus in rekenen en gecijferdheid.
Vereiste kennis, vaardigheden, houding voor deze werkzaamheden	Kennis De docent heeft kennis van/over de vijf functionele domeinen en de ondersteunende vaardigheden: ▪ Grootheden en eenheden

²⁰ De leeruitkomsten zijn genummerd van 1 tot en met 7. De leeruitkomsten zijn inhoudelijk geclusterd, de nummering impliceert geen ranking.

- Oriëntatie in 2D en 3D wereld
- Verhoudingen herkennen en gebruiken
- Procenten gebruiken
- Omgaan met kwantitatieve informatie

Vaardigheden

Grootheden en eenheden

De docent:

- beschikt over een groot aantal diverse referentiematen en maakt daarmee schattingen en berekeningen;
- gebruikt gangbare en minder gangbare grootheden en voert hiermee berekeningen uit;
- kiest bij een situatie een passende grootte en eenheid;
- gebruikt samengestelde eenheden en voert hiermee berekeningen uit;
- kiest bij een meetsituatie een geschikt meetinstrument, voert de meting uit en interpreteert de gemeten waarde en eenheid. Bepaalt wat het effect is van het juist of onjuist instellen of gebruiken van het meetinstrument op gemeten waarden;
- gebruikt vuistregels en (woord) formules, die het verband aangeven tussen twee of meer grootheden.

Oriëntatie in de twee- en driedimensionale wereld

De docent:

- gebruikt in berekeningen diverse referentiematen voor oppervlakte en inhoud;
- gebruikt flexibel gangbare meetkundige namen en begrippen, (wind)richtingen, hoeken en coördinaten zoals die in de werkelijkheid voorkomen om vormen, voorwerpen, plaatsen, routes en situaties te beschrijven. Interpreteert veelgebruikte symbolen;
- volgt routes op plattegronden, kaarten, met behulp van navigatiesystemen en aan de hand van beschrijvingen en aanwijzingen. Beschrijft een route ook met behulp van routekaarten en plattegronden;
- interpreteert in functionele situaties 3D-objecten en 2D-representaties ervan en brengt ze met elkaar in verband. Maakt ten behoeve van concrete taken een situatieschets;
- onderscheidt omtrek, oppervlakte en inhoud in herkenbare en minder herkenbare situaties en kent en gebruikt passende eenheden en zet deze als dat functioneel is in elkaar om;
- bepaalt in functionele situaties omtrek, oppervlakte en/of inhoud van figuren door middel van schatten, meten of berekenen en gebruikt hiervoor in voorkomende gevallen formules;
- gebruikt in situaties eigenschappen van figuren, zoals symmetrie, loodrecht en dergelijke, bij interpretatie van de situatie en bij berekeningen.

Verhoudingen herkennen en gebruiken

De docent:

- herkent verhoudingen in allerlei situaties en voert er functionele berekeningen mee uit;

	▪ kiest in een verhoudingssituatie een passende rekenaanpak en weet dat er sprake is van een vaste factor en kan deze gebruiken in berekeningen; ▪ gebruikt de relaties tussen verhoudingen, breuken, delingen, decimale getallen (factor) en percentages in berekeningen; ▪ herkent veelvoorkomende samengestelde grootheden (zoals snelheid en bevolkingsdichtheid) en eenheden (zoals, prijs/kg en Kilobyte/sec), rekent ermee en zet de ene samengestelde grootheid om in een andere als dat betekenisvol is. <i>Procenten gebruiken</i> De docent ▪ herkent en redeneert over het relatieve karakter van percentages en bepaalt welk aantal of hoeveelheid op 100% gesteld moet worden; ▪ gebruikt percentages in berekeningen, ook die waarbij sprake is van toe- of afname en die waarbij van deel naar geheel wordt gerekend; ▪ gebruikt in situaties en berekeningen de samenhang tussen procenten, breuken, verhoudingen en decimale getallen (vermenigvuldigfactor); ▪ doorziet de structuur van procentberekeningen, kan terugrekenen naar 100% en berekeningen uitvoeren met percentages boven de 100% wanneer dat betekenisvol is; ▪ rekent in diverse situaties van deel naar geheel, ook als er percentages boven de 100 voorkomen. <i>Omgaan met kwantitatieve informatie</i> De docent: ▪ gebruikt gegevens uit diverse formulieren, schema's, tabellen en grafische voorstellingen en combineert ze waar nodig om daarmee een situatie te beschrijven, een vraag beantwoorden of te formuleren; ▪ analyseert en interpreteert de weergave van de informatie uit diverse formulieren, schema's, tabellen en grafische voorstellingen, beoordeelt de informatie kritisch, ook op betrouwbaarheid en trekt conclusies over de bijbehorende situatie; ▪ voert berekeningen uit met gegevens en informatie uit formulieren, schema's, tabellen, diagrammen en grafieken die zowel absolute als relatieve waarden kunnen bevatten en trekt conclusies; ▪ verzamelt om een vraag te beantwoorden of formuleren zelf gegevens en ordent en verwerkt deze in een tabel of diagram, indien relevant ook met gebruik van ICT; ▪ interpreteert de waarde van statistische grootheden als een situatie daarom vraagt. Houding en gedrag De docent: ▪ volgt, met behulp van de eigen rekenvaardigheid, wendbaar en flexibel modellen van probleemoplossen bij het aanpakken van gecijferde contexten.
Informatiebronnen om de voortgang te evalueren (formatieve	Suggesties voor informatiebronnen zijn: ▪ Uitgevoerde voorbeeldexamens functionele gecijferdheid (MBO4-3F), met reflectie op resultaat en oplossingswijze.

evaluatie) en verantwoord summatief bekwaamheid vast te stellen	▪ Uitgewerkte opdrachten uit MBO4 domein- of thematoetsen met reflectie op resultaat en oplossingswijze. ▪ Uitgewerkte beroepsgerichte gecijferde contexten met reflectie op resultaat en oplossingswijze. ▪ een portfolio met bewijsstukken waarmee de deelnemer aantoont competentie te zijn in rekenen en gecijferdheid op niveau 3F.
---	--

2. De docent ontwikkelt, verzorgt en evalueert doelgericht en effectief onderwijs, gericht op de ontwikkeling van de competenties in rekenen en gecijferdheid van studenten.

Nadere omschrijving van de werkzaamheden	De docent achterhaalt de onderwijsbehoefte van de studenten, organiseert de les en differentieert in activiteiten. De docent maakt gebruik van (formatieve) evaluatie-instrumenten. Het voorbereiden van lessen is gericht op het inwinnen van informatie over de voorkennis en het beginniveau, en vervolgens op het ondersteunen van de leervragen van de studenten. De docent koppelt de leervragen bij voorkeur aan betekenisvolle situaties waarin gecijferd gedrag en het uitvoeren van rekenhandelingen en denkactiviteiten nodig zijn. De docent begeleidt de studenten in het werken met adaptieve software voor rekenen en gecijferdheid. In de voorbereiding richt de docent zich, naast de keuze voor inhoud en werkwijze, ook op het inzetten van verschillende vormen van differentiatie. Naast het inzetten van verschillende vormen van didactische interacties, stemt de docent het onderwijs af op het niveau van handelen van de studenten. De docent ontwerpt passende opgaven en werkt met convergente en divergente differentiatie en met subgroepen binnen een grote groep. Vakinhoudelijk voldoet de docent aan de rekeneisen voor het mbo²¹.
Vereiste kennis, vaardigheden, houding en gedrag voor deze werkzaamheden	Kennis De docent heeft kennis van/over: ▪ de inhoud en opbouw van de doorlopende leerlijnen voor rekenen en gecijferdheid in de aansluitende onderwijssectoren zoals po, vo, mbo en volwasseneneducatie; ▪ (actuele) vakdidactiek op het gebied van rekenen en gecijferdheid, waarbij ook hoort: kennis over probleemoplossen met modelleren en mathematiseren, niveaus van rekenhandelingen, de rol van taal, het gebruik van geschikte rekenschema's en thematisch werken; ▪ de leerdoelen (descriptor). Dit kan gaan om de doelen uit de Rekeneisen mbo, maar ook doelen die te maken hebben met rekenen en gecijferdheid in andere onderdelen van de opleiding, zowel algemeen vormend als beroepsgericht (praktijk); ▪ manieren waarop de leerdoelen (formatief en summatief) getoetst kunnen worden om studenten te faciliteren in hun groei; ▪ het actuele aanbod van (digitale) leermiddelen en rekenmaterialen die voor de doelgroep op de markt zijn. Vaardigheden De docent: ▪ staat zichtbaar boven de leerstof en is wendbaar in zijn oplossingswijzen. ▪ brengt de eigen affiniteit met gecijferdheid over op de studenten;

²¹ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/05/19/rekeneisen-voor-het-middelbaar-beroepsonderwijs>

	▪ zoekt informatie over de doorlopende leerlijnen in de aansluitende onderwijssectoren zoals po, vo, mbo en volwasseneneducatie op, interpreteert wat dit voor het leer- en ontwikkelingsproces van de betreffende studenten betekent en kan daarnaar handelen; ▪ differentieert op basis van de handelingsniveaus binnen de groep studenten en stemt het onderwijs af op de actuele kennis en vaardigheden van de studenten; ▪ zet in de didactiek de aanpak van probleemoplossen centraal. Hierbij gaat het zowel om rekenhandelingen als om denkactiviteiten (mathematiseren, interpreteren en op waarde schatten). Naast rekeninhoudelijke kennis en vaardigheden zijn er dus ook hogere orde vaardigheden in het spel; ▪ stimuleert de student om met zelfvertrouwen en kritisch vermogen om te gaan met digitale rekengereedschappen; ▪ maakt zich de opbouw en inhoud van de rekenmethode waarmee op de school/instelling wordt gewerkt snel eigen en zet deze in voor de verschillende doelgroepen; ▪ kiest, in teamverband, een methode en analyseert deze kritisch. Waar nodig stelt de docent in onderling overleg aanvullende (digitale) materialen samen. Houding en gedrag De docent: ▪ heeft een scherp oog voor wat studenten nodig hebben, zowel wat betreft ontwikkeling van hun rekenvaardigheid als aansluiting bij hun interesses (beroepsgericht vs. meer generiek); ▪ zorgt voor een goede balans tussen de rekenvaardigheidsdomeinen. ▪ erkent en herkent de rol die digitale rekengereedschappen, hebben in het reken-wiskundig handelen van de student.
Informatiebronnen om de voortgang te evalueren (formatieve evaluatie) en verantwoord summatief bekwaamheid vast te stellen	Suggesties voor informatiebronnen zijn: ▪ Uitgeschreven lesvoorbereiding, waarin doel, organisatie en evaluatie een rol spelen. ▪ Lesplannen en lessen waarin expliciet relevante voorkennis (uit voorafgaand traject) wordt vastgesteld met het oog op de verdere ontwikkeling in rekenen/gecijferdheid van de studenten. ▪ Uitwerkingen op verschillende handelingsniveaus (gemaakt door de docent). ▪ Een uitgeschreven of opgenomen lesfragment, waarin interactie of taalsteun²² zichtbaar is. ▪ Uitwerkingen van probleemsituaties op het niveau ‘abstract voorstelbaar’ in passende schematische voorstellingen. ▪ Een vastgelegde bespreking (of de voorbereiding daarvan) met studenten/leerlingen over het gebruik van digitale gereedschappen bij een berekening. ▪ Een analyse van een (gedeelte) uit de rekenmethode waarin bijvoorbeeld plus- en minpunten zijn aangegeven of waarin duidelijk is gemaakt waar en waarom aanvullend of vervangend materiaal is/wordt ingezet.

²² Taalsteun: de docent maakt (vak)taal toegankelijk en bruikbaar/hanteerbaar, ondersteunt studenten bij gebruik van taal en faciliteert zo de taalontwikkeling en het denken.

3. De docent ontwikkelt een voor de student stimulerende en veilige leeromgeving om zich te ontwikkelen in rekenen en gecijferdheid.

Nadere omschrijving van de werkzaamheden	In een stimulerende leeromgeving zorgt de docent voor actieve betrokkenheid van de studenten bij rekenen en gecijferdheid. Daarbij zorgt de docent dat studenten betekenisvolle reken- en gecijferdheidsopdrachten in functionele situaties uitvoeren, zoals in de beroepspraktijk en in herkenbare thema's uit het maatschappelijk en dagelijks leven. In een veilige leeromgeving ligt de nadruk op ontwikkelen en leren en minder op diagnosticeren en afrekenen. De docent creëert situaties waarin fouten maken mag en leerzaam is, en spreekt hoge verwachtingen van studenten uit. De docent biedt structuur en organiseert de les zo, dat leerlingen optimaal kunnen leren (klassenmanagement). De docent werkt vanuit interactie en speelt in op de verschillen tussen studenten en op speciale onderwijsbehoeften met betrekking tot rekenen.
Vereiste kennis, vaardigheden, houding en gedrag voor deze werkzaamheden	Kennis De docent heeft kennis van/over: ▪ de leefwereld van de doelgroep; ▪ de opbouw van constructieve feedback. Vaardigheden De docent: ▪ zorgt voor actieve betrokkenheid van de studenten, bijvoorbeeld door vragen te stellen naast die studenten aan het denken zetten en bij het uitleggen en door studenten te stimuleren om samen te werken en aanpakken en strategieën uit te wisselen; ▪ stimuleert samenwerken en het uitwisselen van aanpakken en strategieën. ▪ creëert situaties waarin fouten maken mag en leerzaam is; ▪ faciliteert inhoudelijke interactie, waarbij studenten taal produceren door te spreken of te schrijven en de docent biedt taalsteun. ▪ spreekt hoge verwachtingen van studenten uit; ▪ bespreekt de voor- en nadelen van het gebruik van digitale hulpmiddelen. ▪ speelt in op de rekenbeleving van studenten en op specifieke onderwijsbehoeften van studenten in relatie tot rekenen. Houding en gedrag De docent: ▪ onderschrijft het belang van rekenen in het mbo; ▪ voelt de verantwoordelijkheid om rekenen en gecijferdheid te bevorderen bij de studenten; ▪ laat voorbeeldgedrag zien wat betreft rekenen en een positieve rekenbeleving.

Informatiebronnen om de voortgang te evalueren (formatieve evaluatie) en verantwoord summatief bekwaamheid vast te stellen	Suggesties voor informatiebronnen zijn: ▪ Filmopname van een rekenles(deel) met bijvoorbeeld een activerende werkvorm, samenwerkend leren of andere vormen van interactie. ▪ Lesplanformulier met kenmerkende activiteiten/taken en/of lesmaterialen (project, themaopdracht etc.) met toelichting. ▪ Filmclips waarin het geven van constructieve feedback, uitspreken van hoge verwachtingen en een sfeer van ‘fouten maken mag’ zichtbaar is. ▪ De uitwerking van een probleemsituatie met als doel deze te gebruiken in een les of gesprek met studenten. ▪ Een lijst met vragen die een student kunnen ondersteunen bij elke fase van probleemoplossen. ▪ Filmopname van een bespreking van een opdracht of situatie aan de hand van het model probleemoplossen. ▪ Feedback van studenten.
--	--

4. De docent stemt het onderwijs in rekenen en gecijferdheid af op onderwijsbehoeften van de student.

Nadere omschrijving van de werkzaamheden	De docent stemt het onderwijs af op de mate van gecijferdheid en de kennis en vaardigheden op het gebied van het uitvoeren van rekenhandelingen en denkactiviteiten van de studenten bij het oplossen van problemen. Het inzetten van de didactiek van de verschillende niveaus van rekenhandelingen leidt tot afstemming van het onderwijs op de inhoudelijke onderwijsbehoeften van de student. Om die afstemming te realiseren zet de docent formatieve tools in om informatie over de kennis en vaardigheden van de student te verzamelen. Kennis en vaardigheden kunnen zijn weggezakt of deels ontbreken, en de docent mobiliseert deze door onder andere het stellen van passende vragen en het kiezen van geschikte situaties en voorstelbare thema's.
Vereiste kennis, vaardigheden, houding en gedrag voor deze werkzaamheden	Kennis De docent heeft kennis van/over: ▪ de inhoud en opbouw van de doorlopende leerlijnen voor rekenen en gecijferdheid in de aansluitende onderwijssectoren zoals po, vo, mbo en volwasseneneducatie; ▪ het actuele aanbod van (digitale) leermiddelen; ▪ maatregelen en hulpmiddelen voor studenten die extra ondersteuning nodig hebben; ▪ de leefwereld van de doelgroep. Vaardigheden De docent: ▪ staat zichtbaar boven de leerstof en is wendbaar in zijn oplossingswijzen; ▪ gebruikt de didactiek van de verschillende niveaus van rekenhandelingen om maatwerk en differentiatie te realiseren; ▪ zet formatieve tools in om gegevens over de kennis en vaardigheden van de student te verzamelen; ▪ onderzoekt de voorkennis en rekenbeleving waarover studenten beschikken, om hierop aan te sluiten; de docent sluit aan bij wat de student kent en kan in het dagelijks leven; ▪ stelt passende vragen en kiest geschikte situaties en voorstelbare thema's om weggezakte of ontbrekende kennis en vaardigheden te mobiliseren;

	▪ begeleidt studenten vanuit alledaagse, contextgebonden, informele aanpakken, via de inzet van schematische rekenmodellen zoals strook, getallenlijn en verhoudingstabel naar een flexibele aanpak en dus naar het vergroten van het handelingsrepertoire en van gecijferd gedrag; ▪ kiest voor studenten bekende of voorstelbare situaties. Deze situaties kunnen ook komen uit andere onderdelen van de opleiding; ▪ gebruikt betekenisvolle situaties uit de volle breedte van de maatschappelijke- en de beroepscontexten binnen het onderwijsaanbod; ▪ speelt in de lessen actief in op de leefwereld van de doelgroep. ▪ laat de studenten ervaren waar zij gecijferdheid tegenkomen in hun belevingswereld, de maatschappij en het toekomstige beroep, en daarmee tevens het belang van het vak ervaren; ▪ heeft aandacht voor aanvullende, toekomstige vaardigheden zoals het interpreteren van data, kritisch denken en data-geletterdheid. Houding en gedrag De docent: ▪ zoekt in het kader van de rekenontwikkeling actieve samenwerking met docenten in beroepsgerichte opleidingsonderdelen; ▪ is zich bewust van en kan reflecteren op de eigen opvattingen ten aanzien van (leren) rekenen en staat daarbij open voor andere perspectieven;
Informatiebronnen om de voortgang te evalueren (formatieve evaluatie) en verantwoord summatief bekwaamheid vast te stellen	Suggesties voor informatiebronnen zijn: ▪ Ontwikkeling en gebruik van formatieve tools. ▪ Een overzicht/verslag met analyse van de resultaten uit een onderzoek naar voorkennis. ▪ Een rekengesprek met een student waarin afstemming op rekenbeleving, kennis en vaardigheden, niveau of aanpak gezocht wordt. ▪ Een bespreking of analyse van een probleemsituatie met aandacht voor (soorten) taal, mogelijke problemen van studenten en ondersteuning daarbij.

5. De docent monitort de ontwikkeling op het gebied van rekenen en gecijferdheid van studenten, rekening houdend met verschillende niveaus van rekenen en gecijferdheid

Nadere omschrijving van de werkzaamheden	De docent zet formatieve technieken zoals observaties, analyse van uitwerkingen, het geven van inhoudelijke feedback en het regelmatig voeren van (korte) rekengesprekken in, geeft zicht op die ontwikkeling en de passende wijze van begeleiden van de studenten. Ook een didactiek gericht op het zichtbaar maken van het leren, waarin studenten met elkaar en de docent praten over rekenen en gecijferdheid, over situaties waarin ze dat gebruiken, over aanpakken en strategieën, helpt hierbij.
Vereiste kennis, vaardigheden, houding en gedrag voor deze werkzaamheden	Kennis De docent heeft kennis van/over: ▪ de inhoud en opbouw van de doorlopende leerlijnen voor rekenen en gecijferdheid in de aansluitende onderwijssectoren zoals po, vo, mbo en volwasseneneducatie;

	▪ (actuele) vakdidactiek op het gebied van rekenen en gecijferdheid, waarbij ook hoort: kennis over probleemoplossen met modelleren en mathematiseren, niveaus van rekenhandelingen, het belang van taal, het gebruik van geschikte rekenschema's en -gereedschappen en thematisch werken; ▪ het actuele aanbod van (digitale) leermiddelen. Vaardigheden De docent: ▪ zet, zoveel mogelijk vanuit de beroepscontext, formatieve en summatieve technieken in om zicht te krijgen op de ontwikkeling van de studenten; ▪ gebruikt een didactiek die gericht is op het zichtbaar maken van het leren. ▪ beslist met het docententeam over de manier waarop resultaten en proces worden bijgehouden/inzichtelijk gemaakt, ook met het oog op de overstap van studenten naar een ander leerjaar, ander niveau of (vervolg)opleiding; ▪ beoordeelt wanneer en op welke manier een student doorverwezen moet worden naar specialistische hulp op het gebied van rekenen en gecijferdheid. Houding en gedrag De docent: ▪ is gericht op het zichtbaar maken van het leren; ▪ ziet de meerwaarde van het formatief evalueren van de vorderingen met de studenten; ▪ is geïnteresseerd in het volgen van de ontwikkeling van de studenten
Informatiebronnen om de voortgang te evalueren (formatieve evaluatie) en verantwoord summatief bekwaamheid vast te stellen	Suggesties voor informatiebronnen zijn: ▪ Ontwerp van een geschikte wijze van bijhouden van resultaten gericht op kunnen volgen en begeleiden van de ontwikkeling van een student/leerling binnen een instelling. ▪ Lesplannen (of andere documenten) waarin een passend (vervolg)traject van (les)activiteiten wordt beschreven en uitgewerkt, gericht op een voor de studenten gewenst doel. De keuze voor de specifieke lesactiviteiten wordt onderbouwd. ▪ Filmopname van een rekenles waarin vormen van differentiatie zichtbaar gemaakt worden. ▪ Uitwerkingen van studenten/leerlingen en de analyse daarvan. ▪ Verantwoorde verwijzing van een student/leerling naar speciale leerhulp.

6. De docent geeft uitvoering aan het rekenbeleid van de instelling en werkt daarbij samen met collega's en andere betrokkenen uit de onderwijsomgeving.

Nadere omschrijving van de werkzaamheden	De docent past de wettelijke eisen voor rekenen op mbo-niveau, het landelijke rekenbeleid en het rekenbeleid van de instelling toe in het werk. De docent is bekend met de inhoudelijke curriculumbeschrijvingen en op de hoogte van de wet- en regelgeving omtrent het toetsen van rekenen en gecijferdheid op het mbo. Daarnaast is de docent op de hoogte van de invulling hiervan op instellingsniveau: de instellingsexamens voor de niveaus mbo 2,3 en 4 en het bijhouden van de rekenontwikkeling van Entreestudenten zijn bekend. Waar van toepassing werkt de docent mee aan het (verder) ontwikkelen (optimaliseren) van rekenbeleid, in samenwerking met collega's en direct
--	--

	leidinggevend. De docent draagt bij aan het integreren van rekenen en gecijferdheid in andere onderdelen van de opleiding (bijvoorbeeld beroepsgerichte onderdelen, burgerschap).
Vereiste kennis, vaardigheden, houding en gedrag voor deze werkzaamheden	Kennis: De docent heeft kennis van/over: - het beleid rondom rekenen en gecijferdheid van de eigen instelling en het landelijke beleid in het mbo hierover; - de uitwerking van de Rekeneisen mbo in de documentatie die hoort bij de instellingsexamens waarvoor de instelling gekozen heeft; - bij examens behorende regelgeving voor rekenen zoals de slaag-zakregeling²³; - de opbouw van het curriculum dat de student volgt, de samenhang met andere programmaonderdelen en met wat bij collega's in het beroepenveld geleerd wordt. Vaardigheden De docent: - past het rekenbeleid van de instelling toe in de eigen lessen; - draagt bij aan het vertalen van nieuwe ontwikkelingen naar het rekenbeleid in de eigen instelling, samen met anderen. - overlegt met collega's van andere opleidingsonderdelen vanuit de eigen expertise; - vertaalt ontwikkelingen op het gebied van rekenen en gecijferdheid naar de eigen beroepspraktijk; - past de wet- en regelgeving toe in eigen lessen en examens; - volgt de actuele maatschappelijke ontwikkelingen rond het mbo; - houdt de ontwikkelingen en innovaties in het werkveld van de studenten bij en vertaalt die ook naar de eigen beroepsinhoudelijke ontwikkeling. Houding en gedrag De docent: - heeft een geïnteresseerde, lerende houding naar wat er gebeurt in het vakgebied; - is flexibel wanneer er aanpassingen zijn in de wet of in de curriculumbeschrijving; - beschouwt integratie van rekenonderwijs en gecijferdheid met beroepsvaklessen als een meerwaarde; - beschouwt rekenvaardigheid in de context van de beroepsvoorbereiding; - zoekt in het kader van de rekenontwikkeling van de student actief naar samenwerking met beroepsvakdocenten.
Informatiebronnen om de voortgang te evalueren (formatieve evaluatie) en verantwoord summatief bekwaamheid vast te stellen	Suggesties voor informatiebronnen zijn: - In de gebruikte rekenaanpak voor de opleiding gebruik maken van kennis, materialen, inzichten en ervaringen uit de landelijke infrastructuur rondom gecijferdheid in het mbo; - De rekenaanpak voor de opleiding waarbinnen ze werken bevat uitgangspunten van het rekenbeleid van de instelling en bereidt de studenten voor op de actuele exameneisen en afnamecondities.

²³ https://taalenrekenenmbo.nl/app/uploads/Cohortenoverzicht-augustus-2024_def.pdf

7. De docent ontwikkelt systematisch en onderzoeksmatig de eigen lespraktijk en het eigen professionele handelen binnen het vakgebied rekenen en gecijferdheid.

Nadere omschrijving van de werkzaamheden	De docent houdt zijn vakkennis en de relevante ontwikkelingen op het gebied van rekenen en gecijferdheid bij en staat open voor een leven lang leren. De docent geeft dit onder andere vorm door het lezen van vakliteratuur rondom rekenen en gecijferdheid, het bijwonen van (vervolg-)trainingen, conferenties of deelnemen aan professionele netwerken of leergemeenschappen rond rekenen en gecijferdheid. Hij reflecteert regelmatig en planmatig op zijn didactisch handelen en werkt samen met collega's voortdurend en systematisch aan optimalisering van de eigen lespraktijk in rekenen en gecijferdheid. Zo analyseert hij kritisch het eigen didactisch handelen (opbouw van de rekenlessen, didactische interacties, activerende didactiek, het gebruik van leermiddelen) of de onderwijsleeromgeving (motiveren van studenten, stimulerend en uitdagend onderwijs bieden, afstemming op het toekomstig beroep van de student), met als doel deze optimaal te laten aansluiten bij de student en het beroep waartoe de student wordt opgeleid. De docent ontwikkelt daarnaast blijvend de eigen competentie in rekenen en gecijferdheid.
Vereiste kennis, vaardigheden, houding voor deze werkzaamheden	Kennis De docent heeft kennis van/over: ▪ de beroepsidentiteit van de rekendocent in het mbo, weet hoe hij zich verder wil professionaliseren; ▪ de diverse vormen van formeel en informeel leren, theoretisch leren en leren vanuit de praktijk en kent zijn voorkeuren daarbinnen; ▪ de ontwikkelingen binnen het beroep waartoe de studenten worden opgeleid. Vaardigheden De docent: ▪ formuleert de eigen leervragen op het gebied van docentschap en rekenen en gecijferdheid en toont de eigen leerresultaten aan; ▪ beheerst methodieken om met en van collega's te leren binnen en buiten de school; ▪ geeft en ontvangt feedback over de eigen professionele ontwikkeling en die van anderen; ▪ actualiseert het onderwijsprogramma op basis van innovaties in het beroepenveld. Houding en gedrag De docent: ▪ heeft een kritische en onderzoekende houding.

Informatiebronnen om de voortgang te evalueren (formatieve evaluatie) en verantwoord summatief bekwaamheid vast te stellen	Suggesties voor informatiebronnen zijn: ▪ Reflecties op de eigen lespraktijk die expliciet gekoppeld worden aan inzichten uit vakinhoudelijk bronnen, zoals vakliteratuur, podcasts, webinars of bijdragen aan congressen. ▪ Reflectie op opbrengsten van intervisie en collegiale consultatie of van feedback van collega's en studenten. ▪ Actieve deelname aan netwerkbijeenkomsten rondom rekenen en gecijferdheid voor het mbo. ▪ (Verbeter)voorstellen voor rekenbeleid en/of de rekenaanpak voor de beroepsopleiding op basis van literatuur, intervisie en professionalisering.
---	---

5 Opleidingseisen burgerschap

5.1 Toelichting gemaakte keuzes

5.1.1 Inleiding

Het mbo kent een drievoudige kwalificatie. Studenten in het mbo worden niet alleen opgeleid tot professional en voorbereid op een goede start in vervolgonderwijs, het mbo-onderwijs draagt ook bij aan het maatschappelijk functioneren (burgerschap). Studenten krijgen tijdens hun beroepsopleiding de kans hun burgerschapscompetenties (kennis, vaardigheden en houdingen) verder te ontwikkelen. Burgerschap gaat zowel over de verhoudingen tussen burgers onderling als over de relatie tussen burgers en overheid. Studenten zijn burgers die hun eigen positie moeten kunnen bepalen en gehoord moeten worden. Ook hun rechten moeten beschermd worden, net zoals dat zij aan het recht gebonden zijn. Ook van hen wordt verwacht dat ze hun plek in de samenleving (verder) innemen. Hiervoor moeten ze kunnen oefenen met burgerschapsvaardigheden, leren over de democratische en sociale rechtsstaat en hun standpunten en handelingsalternatieven verkennen in de eigen leefomgeving en beroepscontext. Burgerschapsonderwijs raakt daarmee voor studenten aan persoonsvorming, de opbouw van hun identiteit en de plaats die ze willen innemen in de wereld. Deze persoonsvorming bij burgerschapsonderwijs staat wel in verband met het grotere geheel van de sociale en politieke omgeving (Adviesrapport Burgerschapsonderwijs in een veranderende samenleving, 2023, p. 20-21). Doel is dat studenten daarbij zelf verder ontdekken wat ze als richtinggevend en waardevol ervaren.

De mbo-instelling kan hierbij een bijzondere rol als institutie en als ‘drager van waarden’ innemen. De school en de werk-/stageomgeving kennen als ‘minisamenleving’ veel diversiteit en wederzijdse afhankelijkheden. Waardevolle (be)oefenplaatsen dus voor het verwerven en verder ontwikkelen van burgerschapscompetenties²⁴, met veel leerkansen in een veilig én open leerklimaat en met goed opgeleide burgerschapsdocenten. Docenten met een visie op burgerschapsonderwijs, die beschikken over een stevige inhoudelijke kennisbasis en een goed ontwikkelde pedagogisch-didactische uitrusting om, met de (nieuwe) kwalificatie-eisen voor mbo-studenten als kader, het burgerschapsonderwijs - passend bij de beroepsopleiding van de student - te ontwerpen en uit te voeren.

5.1.2 Uitgangspunten bij het ontwerp van opleidingseisen voor mbo-docenten burgerschap

Bronnen

De volgende publicaties hebben als bron gediend voor het ontwerp van eisen aan opleidingstrajecten voor mbo-docenten burgerschap.

- Adviesrapport Burgerschapsonderwijs in een veranderende samenleving. Herijking kwalificatie-eisen burgerschapsonderwijs mbo (2023);
- Aanbevelingen voor herformulering kwalificatie-eisen burgerschapsonderwijs mbo (Expertisecentrum Nederlands, 2024);

²⁴ Het gaat om onder meer kennis, vaardigheden en houdingen zoals kritisch denken en het nemen van verantwoordelijkheid voor het maken van (ethische) keuzes en het eigen handelen (Adviesrapport Burgerschapsonderwijs in een veranderende samenleving, 2023, p. 20-21).

- Stappen in LOB en burgerschap in het mbo. Professionalisering en kwaliteitsverbetering LOB en burgerschapsonderwijs mbo (Oberon, 2022);
- Waarderingskader leergang burgerschapsonderwijs mbo;
- Kennisbasis tweedegraads docent Maatschappijleer.

Uitgangspunten van de opleidingseisen mbo-docenten burgerschap

Bij het ontwerpen van het opleidingstraject is uitgegaan van:

- Stevige aandacht voor burgerschapskennis die gehaald kan worden uit de maatschappijvakken die hun basis hebben in de sociale wetenschappen, die dekkend moet zijn voor de kwalificatie-eisen burgerschap die aan studenten worden gesteld;
- Stevige aandacht voor didactiek passend bij burgerschapsonderwijs en de daarbij benodigde pedagogische competenties;
 - Aansluiting bij - en dekkend voor - de herijkte kwalificatie-eisen burgerschapsonderwijs mbo die naar alle waarschijnlijkheid vanaf studiejaar 2026-2027 zullen ingaan.²⁵
 - Aansluiting bij taken en competenties van de burgerschapsdocent zoals beschreven in het onderzoeksrapport ‘Stappen in LOB en burgerschap’.

Uitgangspunten en overwegingen voor burgerschapsonderwijs

We nemen de uitgangspunten voor burgerschap en burgerschapsonderwijs over zoals geformuleerd in het adviesrapport Burgerschapsonderwijs in een veranderende samenleving (2023, p.3):

- Burgerschap is het ideaal van vrije en gelijke mensen met het vermogen om maatschappelijk en politiek te functioneren en daarmee gezamenlijk de samenleving vorm te (kunnen) geven. Burgerschap gaat zowel over de verhoudingen tussen burgers onderling als over de relatie tussen burgers en overheid.
- Burgerschap stimuleert studenten om hun sociaal-maatschappelijke en politieke competenties (verder) te ontwikkelen, waarmee ze hun burgerschap in een democratische rechtsstaat (verder) vormgeven.
- Burgerschapsonderwijs stimuleert dat studenten de verantwoordelijkheid willen en kunnen nemen voor de eigen positie en het eigen functioneren binnen de samenleving en de wereld.
- Burgerschapsonderwijs beoogt de volgende doelen in samenhang en balans te realiseren:
 - voegen in én vormen van de samenleving
 - koesteren én bekritisseren van de democratische rechtsstaat
 - kritisch bevragen én luisteren en open staan voor onderbouwde meningen van anderen
- Burgerschapsonderwijs is onderwijs dat gehechtheid aan democratische waarden stimuleert en tegelijkertijd het functioneren van de democratische rechtsstaat (kritisch) bevraagt.
- Burgerschapsonderwijs is erop gericht dat studenten kennis en vaardigheden ontwikkelen die hen in staat stellen maatschappelijke vraagstukken te herkennen, de waarden en belangen van zichzelf en anderen leren te begrijpen en de vaardigheid opdoen om daarin positie te bepalen en onderbouwd en handelend op te treden.
- Burgerschapsonderwijs in het mbo stelt studenten in staat de oorzaken en gevolgen van maatschappelijke en beroepsethische vraagstukken in de beroepscontext te herkennen en daar, eventueel in medezeggenschap, een rol in te spelen.
- Burgerschapsonderwijs is effectief als een school is ingericht als oefenplaats voor burgerschap.

Relatie tussen de leeruitkomsten en de kwalificatie-eisen voor mbo-studenten

Zoals aangegeven is een van de uitgangspunten bij het ontwerp van de eisen aan opleidingstrajecten dat deze trajecten aansluiten bij en dekkend zijn voor de herijkte kwalificatie-eisen burgerschapsonderwijs

²⁵ Het betreft de doelzinnen en de uitwerking daarvan in het onderdeel ‘Het gaat hierbij om’, zoals die zijn opgenomen in de rapporten ‘Burgerschapsonderwijs in een veranderende samenleving’ (Expertgroep burgerschap mbo, 2023) en ‘Aanbevelingen voor herformulering kwalificatie-eisen burgerschap mbo’ (Expertisecentrum Nederlands, 2024).

mbo. Globaal kunnen we deze relatie als volgt beschrijven. Leeruitkomsten 1, 2 en 3 zijn inhoudelijke leeruitkomsten. We menen dat ongeveer de helft van het mbo-opleidingstraject moet bestaan uit het bieden van een stevige kennisbasis. Daarop zijn met name deze leeruitkomsten gericht. We denken dat deze leeruitkomsten recht doen aan de thema's uit het adviesrapport Burgerschapsonderwijs in een veranderende samenleving, te weten:

- Thema A: Vrijheid en gelijkwaardigheid
- Thema B: Individueel en groep
- Thema C: Maatschappijvisies en maatschappelijke vraagstukken
- Thema D: Macht en besluitvorming

Daarbij gaat het vooral om de doelzinnen 1, 2 en 3 van elk van deze thema's, die betrekking hebben op kennis (doelzin 1 en 2) en op veranderbaarheid (doelzin 3).

Leeruitkomsten 4 en 5 zijn leeruitkomsten met betrekking tot het ontwikkelen en uitvoeren van burgerschapsonderwijs. We menen dat ongeveer een derde van het opleidingstraject moet bestaan uit expliciete aandacht voor de rol van burgerschapsonderwijsontwerper en de rol van burgerschapsonderwijsuitvoerder. De doelzinnen 4 en 5 van de thema's uit de kwalificatie-eisen voor mbo-studenten (gericht op ervaren het verkennen van handelingsmogelijkheden) moeten vooral in deze beide leeruitkomsten een plek krijgen. Leeruitkomst 6 gaat over de bredere visie op en kennis van burgerschapsonderwijs die niet alleen van een mbo-instelling, maar ook van docenten burgerschap mag worden verwacht. Onderwijs brengt per definitie waarden over, daarom is het belangrijk dat burgerschapsdocenten zich bewust worden van de diverse perspectieven op burgerschapsonderwijs. In de zesde leeruitkomst is ook aandacht voor de relevante kaders en betrokkenen. Burgerschapsonderwijs kan binnen en buiten het klaslokaal een plek krijgen - en wordt altijd samen met anderen vormgegeven. Binnen deze leeruitkomsten onderzoeken burgerschapsdocenten welke ontwerpisen zij willen stellen aan hun onderwijs.

5.2 Introductie van de docent burgerschap

In deze paragraaf schetsen we eerst de doelgroep: mbo-docenten burgerschap. Vervolgens werken we in paragraaf 5.3 de daadwerkelijke opleidingseisen uit in de vorm van leeruitkomsten.

De mbo-docent burgerschap werkt met studenten in het middelbaar beroepsonderwijs. De mbo-docent burgerschap heeft meerdere taken en rollen:

- inhoudelijk onderlegde professional;
- ontwikkelaar van burgerschapsonderwijs;
- uitvoerder van burgerschapsonderwijs;
- reflectieve en visiegedreven burgerschapsprofessional.

De mbo-docent burgerschap is een docent met een stevige kennisbasis vanuit de maatschappijvakken die ingebed zijn in de sociale wetenschappen. De burgerschapsdocent heeft kennis van diverse maatschappijvisies en hun perspectieven op actuele maatschappelijke vraagstukken en mogelijke oplossingsrichtingen. De docent vertaalt deze kennis en perspectieven naar de leefwereld en de beroepspraktijk van mbo-studenten, waarbij actief de verbinding wordt gezocht met de actualiteit. De mbo-docent kan de actualiteit begrijpen vanuit vakkennis en kan onderliggende vraagstukken en dilemma's zichtbaar maken voor de eigen doelgroep.

De mbo-docent burgerschap ontwerpt kennis- en ervaringsrijk burgerschapsonderwijs dat betekenisvol is voor de eigen doelgroep, voldoet aan de kwalificatie-eisen, past bij de burgerschapsvisie van de eigen mbo-instelling en dat bestaat uit op elkaar afgestemde leerdoelen, leeractiviteiten en evaluatie-instrumenten. De docent begeleidt en volgt studenten bij het (verder) ontwikkelen van burgerschapscompetenties in een veilig en open leerklimaat. De docent heeft een stevig handelingsrepertoire voor het burgerschapsonderwijs, speelt op constructieve wijze in op verschillen en stemt het pedagogisch-didactisch handelen af op de doelgroep. De docent is zich bewust van zijn voorbeeldrol als autoriteit, heeft een

reflectieve houding, staat open voor andere opvattingen over samenleven en de samenleving en stimuleert deze houding ook bij zijn studenten.

De mbo-docent burgerschap ontwikkelt een eigen burgerschapsvisie en verhoudt zich daarin onder meer tot de brede burgerschapsopdracht van het mbo, de visie van de mbo-instelling en de landelijke kaders. De docent onderschrijft het belang van burgerschapsonderwijs in het mbo, draagt dit uit naar studenten en collega's en heeft een uitnodigende houding naar anderen met het doel gezamenlijk het burgerschapsonderwijs vorm te geven.

5.3 Leeruitkomsten

De volgende zes leeruitkomsten zijn geformuleerd voor mbo-docenten burgerschap²⁶:

De docent als inhoudelijk onderlegde professional

1. De docent analyseert maatschappelijke veranderingen en de invloed hiervan op individuen, groepen en samenlevingen met behulp van sociologische concepten en theorieën.
2. De docent analyseert machtsverhoudingen en besluitvormingsprocessen binnen de Nederlandse democratische rechtsstaat en vergelijkt deze met andere systemen met behulp van politicologische concepten en theorieën.
3. De docent beredeneert vanuit diverse visies op de huidige en ideale samenleving wat mogelijke oplossingsrichtingen zijn voor actuele maatschappelijke vraagstukken.

De docent als ontwikkelaar en uitvoerder van burgerschapsonderwijs

4. De docent ontwerpt kennis- en ervaringsrijk burgerschapsonderwijs waarin de kwalificatie-eisen en de burgerschapsvisie van de mbo-instelling worden vertaald naar de (beroeps- en onderwijs)praktijk van de eigen doelgroep.
5. De docent begeleidt en volgt studenten bij het (verder) ontwikkelen van burgerschapscompetenties in een veilig en open leerklimaat, waarbij het pedagogisch-didactisch handelen is afgestemd op de doelgroep.

De docent als reflectieve en visiegedreven burgerschapsprofessional

6. De docent ontwikkelt een burgerschapsvisie en vertaalt deze naar ontwerpeisen voor het eigen burgerschapsonderwijs, rekening houdend met relevante kaders en betrokkenen.

In het vervolg van dit hoofdstuk zijn de leeruitkomsten verder uitgewerkt.

De docent als inhoudelijk onderlegde professional

1. De docent analyseert maatschappelijke veranderingen en de invloed hiervan op individuen, groepen en samenlevingen met behulp van sociologische concepten en theorieën.

Nadere omschrijving
van de
werkzaamheden

De docent analyseert met behulp van relevante sociologische concepten en theorieën hoe maatschappelijke veranderingen van invloed zijn op individuen, groepen en samenlevingen en gaat daarbij in op de (on)mogelijkheid van individuen of groepen om deze processen of de gevolgen daarvan te beïnvloeden. De docent vertaalt deze analyse(s) naar de leefwereld en de beroepspraktijk van mbo-studenten.

²⁶ De leeruitkomsten zijn genummerd van 1 tot en met 6. De leeruitkomsten zijn inhoudelijk geclusterd, de nummering impliceert geen ranking.

Vereiste kennis,
vaardigheden,
houding en gedrag
voor deze
werkzaamheden

Kennis

De docent heeft kennis van/over:

Maatschappelijke veranderingen, zoals individualisering, secularisering, industrialisering, globalisering, digitalisering en technologisering en informalisering.

Sociologische concepten en theorieën:

- Bindingen: interdependentie; affectieve bindingen; cognitieve bindingen; politieke bindingen; economische bindingen;
- Socialisatieproces: primair, secundair, tertiair; cultuur, waarden, (in)formele normen, internalisering, sociale controle;
- Sociale cohesie: wij/zij-gevoelens; in- en uitsluitingsmechanismen; identiteit, identificatie, sociale identiteiten;
- Macht/gezag: collectieve actieprobleem; machtsbronnen; legitimiteit
- Sociale ongelijkheid: stratificatie; sociaal kapitaal; economisch kapitaal; cultureel kapitaal; klassen/standen/status, sociale mobiliteit; maatschappelijke positie;
- Micro, meso, macro: bedoelingen van actoren; onbedoelde effecten.

Vaardigheden

De docent:

- onderzoekt met behulp van sociologische concepten en theorieën hoe maatschappelijke veranderingen van invloed kunnen zijn op individuen, groepen en samenlevingen;
- onderzoekt met behulp van sociologische concepten en theorieën hoe individuen, groepen en samenlevingen invloed kunnen uitoefenen op maatschappelijke veranderingen of de effecten daarvan;
- verklaart het gedrag van individuen, groepen en samenlevingen met sociologische concepten en theorieën in een gegeven context of actualiteit.
- beoordeelt met behulp van sociologische kennis verklaringen of analyses over de effecten van maatschappelijke veranderingen op individu, groep en samenleving;
- reflecteert op de bedoelde en onbedoelde effecten van maatschappelijke veranderingen en gaat in op de wenselijkheid van deze effecten op individuen, groepen en samenlevingen;
- selecteert onderwerpen en contexten uit de actualiteit, leefwereld of beroepscontext van de eigen doelgroep die zich lenen om studenten na te laten denken over de aard en de richting van maatschappelijke veranderingen en de invloed van (groepen) mensen op deze veranderingen.
- beargumenteert hoe sociologische concepten en theorieën houvast bieden bij het vormgeven van burgerschapsonderwijs.

Houding en gedrag

De docent:

- erkent dat dilemma's en vraagstukken in de praktijk weerbarstig zijn en heeft een nieuwsgierige en onderzoekende houding ten aanzien van verschillende perspectieven;

	▪ reflecteert op de eigen opvattingen en staat open voor andere opvattingen over samenleven en de samenleving; ▪ zoekt actief de verbinding tussen actualiteit en het verzorgen van burgerschapsonderwijs vanuit de opgedane sociologische kennis en vaardigheden.
Informatiebronnen om de voortgang te evalueren (formatieve evaluatie) en verantwoord summatief bekwaamheid vast te stellen	Suggesties voor informatiebronnen zijn: ▪ Tentamen ▪ Demonstratie ▪ Essay ▪ Opdracht ▪ Criteriumgericht interview ▪ Portfolio waarin meerdere bewijsstukken worden samengevoegd

2. De docent analyseert machtsverhoudingen en besluitvormingsprocessen binnen de Nederlandse democratische rechtsstaat en vergelijkt deze met andere systemen met behulp van politicologische concepten en theorieën.

Nadere omschrijving van de werkzaamheden	De docent analyseert met behulp van relevante politicologische concepten en theorieën hoe de huidige democratische rechtsstaat in Nederland is vormgegeven en vergelijkt deze bestuurs- en staatsvorm met andere vormen in de context van sociale, maatschappelijke en politieke ontwikkelingen, vraagstukken, dilemma's en gaat daarbij in op het gedrag van relevante actoren en de onderlinge machtsverhoudingen. De docent vertaalt deze kennis naar de leefwereld en de beroepspraktijk van mbo-studenten.
Vereiste kennis, vaardigheden, houding en gedrag voor deze werkzaamheden	Kennis De docent heeft kennis van/over: <i>Dilemma's die zich o.a. voordoen bij uitoefening van macht en het vormgeven van besluitvorming:</i> ▪ Publiek vs. privaat ▪ Democratie vs. leiding ▪ Vrijheid vs. gelijkheid ▪ Eenheid vs. diversiteit ▪ Idealisme vs. realisme ▪ Doelmatigheid vs. aanvaardbaarheid ▪ Orde vs. verandering <i>Relevante politicologische concepten en theorieën:</i> ▪ Staat, natie, overheid ▪ Aristocratie, oligarchie, theocratie ▪ Democratie: directe democratie; representatieve democratie; parlementaire democratie; presidentiële democratie; districtenstelsel; evenredige vertegenwoordiging ▪ Rechtsstaat: kenmerken van de rechtsstaat; grondrechten; mensenrechten

- Verzorgingsstaat: collectieve goederen; welfare triangle (staat, samenleving, markt); functies van de verzorgingsstaat; sociale grondrechten
- Gedecentraliseerde eenheidsstaat: Rijk (regering, kabinet, parlement, Staten-Generaal, Eerste en Tweede Kamer); Provincie (Commissaris van de Koning, Gedeputeerde Staten, Provinciale Staten); Gemeente (burgemeester, wethouders, Gemeenteraad)
- Politiek: policy, polity, politics
- Overige politieke en maatschappelijke actoren: burgers; ambtenaren (beleidsvoorbereidend en uitvoerend); media; lobbyisten; politieke partijen; belangengroepen
- Besluitvorming: consensusvorming; deliberatie; meerderheidsbesluitvorming; technocratische besluitvorming
- Formatieproces
- Wetgevingsproces
- Politieke participatie
- Macht, gezag, invloed, machtsmiddelen

Vaardigheden

De docent:

- typeert Nederland als een constitutionele monarchie, gedecentraliseerde eenheidsstaat en parlementaire democratie;
- vergelijkt de Nederlandse staatsinrichting met andere staatsinrichtingen en reflecteert op de voor- en nadelen van de huidige staatsinrichting voor verschillende individuen en groepen;
- legt uit hoe het wetgevingsproces in Nederland verloopt en reflecteert op de wijze van besluitvorming;
- reflecteert op besluiten en besluitvormingsprocessen met behulp van de concepten invloed, macht, machtsverhoudingen en medezeggenschap in wisselende contexten;
- beargumenteert in hoeverre beleid(seffecten), maatschappelijke verhoudingen en het gedrag van actoren wenselijk zijn uitgaande van democratische kenmerken of uitgangspunten;
- beargumenteert in hoeverre beleid(seffecten), maatschappelijke verhoudingen en het gedrag van actoren wenselijk zijn uitgaande van rechtsstatelijke kenmerken of uitgangspunten;
- illustreert met behulp van voorbeelden uit de actualiteit dat de concepten democratie, rechtsstaat en dictatuur niet altijd strikt te scheiden zijn, maar nuances en mengvormen kennen;
- beredeneert welke mogelijke machtsmiddelen individuen en groepen hebben om invloed uit te oefenen op politiek of besluitvorming in wisselende contexten;
- herkent de hierboven genoemde dilemma's, politicologische concepten of theorieën in de actualiteit, leefwereld of beroepspraktijk van de eigen doelgroep;
- legt uit hoe burgerschapsonderwijs studenten in staat stelt het publieke debat over politieke vraagstukken, ontwikkelingen en dilemma's (beter) te volgen of daaraan deel te nemen;
- beargumenteert hoe politicologische concepten en theorieën houvast bieden bij het vormgeven van burgerschapsonderwijs.

	Houding en gedrag De docent: ▪ erkent dat dilemma's en vraagstukken in de praktijk weerbarstig zijn en heeft een nieuwsgierige en onderzoekende houding ten aanzien van verschillende perspectieven; ▪ reflecteert op de eigen opvattingen en staat open voor andere opvattingen over samenleven en de samenleving; ▪ zoekt actief de verbinding tussen actualiteit en het verzorgen van burgerschapsonderwijs vanuit de opgedane politicologische kennis en vaardigheden.
Informatiebronnen om de voortgang te evalueren (formatieve evaluatie) en verantwoord summatief bekwaamheid vast te stellen	Suggesties voor informatiebronnen zijn: ▪ Tentamen ▪ Demonstratie ▪ Essay ▪ Opdracht ▪ Criteriumgericht interview ▪ Portfolio waarin meerdere bewijsstukken worden samengevoegd

3. De docent beredeneert vanuit diverse visies op de huidige en ideale samenleving wat mogelijke oplossingsrichtingen zijn voor actuele maatschappelijke vraagstukken.

Nadere omschrijving van de werkzaamheden	De docent legt uit hoe (groepen) mensen vanuit diverse maatschappijvisies verschillend kijken naar de vormgeving van de huidige en ideale samenleving. De docent beredeneert vanuit deze perspectieven wat oplossingsrichtingen kunnen zijn voor actuele sociale, maatschappelijke en politieke vraagstukken en gaat daarbij in op de gewenste vrijheid dan wel gelijkheid van mensen en de gewenste mate van eenheid dan wel diversiteit in de samenleving. De docent vertaalt deze perspectieven en oplossingsrichtingen naar de leefwereld en de beroepspraktijk van mbo-studenten.
Vereiste kennis, vaardigheden, houding en gedrag voor deze werkzaamheden	Kennis De docent heeft kennis van/over: <i>Maatschappijvisies:</i> ▪ Functies van ideologieën, verschillende religies en levensbeschouwingen: ordenen van de samenleving (bieden van sociale en/of economische structuur); bieden morele richtlijnen; antwoorden op existentiële vragen; omgaan met complexe problemen; ▪ Maatschappijvisies, zoals liberalisme, conservatisme, socialisme, ecologisme, feminisme, fascisme, populisme en geloofsovertuigingen; ▪ Kenmerken van ideologieën, verschillende religies en levensbeschouwingen; ontstaansgeschiedenis; van ervaren werkelijkheid naar ideale situatie; samenhang (waarden).

Politieke socialisatie en cultuur:

- Politieke socialisatie: cohorteffect; levenscycluseffect; periode-effect
- Politieke cultuur

Politieke oriëntaties:

- Dimensies van politieke oriëntaties (links-rechts): sociaaleconomische vrijheid - sociaaleconomische gelijkheid; conservatief-progressief; kosmopolitisch-nationalistisch; groen-grijs; postmodernistisch-materialistisch; confessioneel-niet confessioneel

Vaardigheden

De docent:

- typeert de politieke cultuur (in regio's) van Nederland met behulp van de dimensies van politieke oriëntaties;
- legt uit hoe verschillende maatschappijvisies kijken naar de huidige economische of maatschappelijke ordening, de ideale samenleving en manier waarop deze ideale samenleving verwezenlijkt moet worden;
- legt uit welke waarden centraal staan bij verschillende maatschappijvisies.
- legt uit dat er verschillende interpretaties en vormen zijn van maatschappijvisies en dat deze vele nuances en mengvormen kennen;
- beredeneert vanuit verschillende maatschappijvisies wat een wenselijke of onwenselijke oplossingsrichting is voor een sociaal, maatschappelijk of politiek vraagstuk dat zich afspeelt in de actualiteit;
- herleidt standpunten van politieke partijen, organisaties of (groepen) mensen naar onderliggende maatschappijvisies en geeft daar argumenten voor.
- duidt politieke partijen met behulp van de verschillende dimensies van politieke oriëntaties en onderbouwt deze duiding;
- reflecteert op de rol die maatschappijvisies spelen in de huidige politieke realiteit en de politieke opvattingen van burgers;
- reageert op actuele gebeurtenissen of maatschappelijke vraagstukken vanuit diverse maatschappijvisies;
- analyseert de verschillende reacties op maatschappelijke kwesties of publieke debatten en relateert deze aan de veronderstelde onderliggende maatschappijvisies;
- legt uit hoe burgerschapsonderwijs studenten in staat stelt te herkennen hoe mensen verschillend naar de huidige of de ideale samenleving kunnen kijken, zo mogelijk met actualiteit of casuïstiek uit de leefwereld en/of beroepspraktijk van de eigen doelgroep.

Houding en gedrag:

De docent:

- erkent dat oplossingsrichtingen in de praktijk weerbarstig zijn en heeft een nieuwsgierige en onderzoekende houding ten aanzien van verschillende perspectieven;
- reflecteert op de eigen opvattingen en oplossingsrichtingen en staat open voor andere opvattingen over samenleven en de samenleving.
- handelt vanuit het gegeven dat mensen verschillend denken over de beste manier om onze samenleving in te richten;

	▪ zoekt actief de verbinding tussen actualiteit en het verzorgen van burgerschapsonderwijs vanuit de opgedane kennis en vaardigheden over maatschappijvisies en oplossingsrichtingen.
Informatiebronnen om de voortgang te evalueren (formatieve evaluatie) en verantwoord summatief bekwaamheid vast te stellen	Suggesties voor informatiebronnen zijn: ▪ Tentamen ▪ Demonstratie ▪ Essay ▪ Opdracht ▪ Criteriumgericht interview ▪ Portfolio waarin meerdere bewijsstukken worden samengevoegd

4. De docent ontwerpt kennis- en ervaringsrijk burgerschapsonderwijs waarin de kwalificatie-eisen en de burgerschapvisie van de mbo-instelling worden vertaald naar de (beroeps- en onderwijs)praktijk van de eigen doelgroep.

Nadere omschrijving van de werkzaamheden	De docent ontwerpt voor een aaneengesloten en substantiële periode kennis- en ervaringsrijk burgerschapsonderwijs dat betekenisvol is voor de eigen doelgroep, voldoet aan de kwalificatie-eisen, past bij de burgerschapvisie van de eigen mbo-instelling en dat bestaat uit op elkaar afgestemde leerdoelen, leeractiviteiten en (formatieve) evaluatie-instrumenten. De docent onderbouwt hoe gemaakte pedagogisch-didactische ontwerpkeuzes de studenten in staat stellen om a) sociale, maatschappelijke en politieke vraagstukken in de eigen leefwereld, de beroepspraktijk en de actualiteit te herkennen en met kennis te duiden, b) waarden en belangen van zichzelf en anderen te begrijpen en c) te reflecteren op de eigen positie en het eigen handelend vermogen.
Vereiste kennis, vaardigheden, houding en gedrag voor deze werkzaamheden	Kennis De docent heeft kennis van/over: ▪ de inhoud van de kwalificatie-eisen Burgerschap en de veronderstelde leerlijn van de kerndoelen burgerschap (po en onderbouw vo) naar de eindtermen van aanverwante vakken (bovenbouw vo) naar de kwalificatie-eisen Burgerschap (mbo); ▪ de burgerschapvisie van de eigen mbo-instelling en in grote lijnen de kerntaken en werkprocessen van de beroepsopleiding en de beroepspraktijk van de eigen studenten; ▪ pedagogisch-didactische keuzes die gemaakt kunnen worden ten aanzien van burgerschapsonderwijs, waarbij ook (actuele) kennis hoort over: * <i>vormen van onderwijsaanbod</i> (lessen, projecten, geïntegreerd in meerde opleidingsonderdelen), * <i>componenten</i> van burgerschapsonderwijs (gerichtheid op kennis, ervaringen/participatie, houdingen/waardenoriëntatie, kritisch denken), * <i>contexten</i> waarin sociale, maatschappelijke en politieke vraagstukken spelen (regionaal, nationaal, internationaal, maar ook in de eigen beroepspraktijk of schoolomgeving), * <i>manieren van waardenonderwijs</i> (waardenoverdracht, waardencommunicatie, waardenstimulering),

- * de (on)wenselijkheid om convergent of divergent te *differentiëren* bij burgerschapsonderwijs (spanningsveld gepersonaliseerd/op-maat-onderwijs vs. gemeenschappelijkheid/inclusief onderwijs).
- manieren waarop sociale, maatschappelijke of politieke vraagstukken en dilemma's verbonden kunnen worden met de beroepspraktijk, zoals:
 - * de rol van de beroepsgroep bij maatschappelijke vraagstukken,
 - * maatschappelijke vraagstukken die (in)direct invloed hebben op het beroep,
 - * de werkomgeving als (be)oefenplaats, denk aan medezeggenschap,
 - * beroepsethische kwesties gerelateerd aan democratische waarden.
- interactieve werkvormen en bij welk soort leerdoelen deze worden gebruikt;
- manieren waarop voortgang ten aanzien van de kwalificatie-eisen en burgerschapscompetenties (formatief en summatief) - in meer of mindere mate - in kaart gebracht kunnen worden.

Vaardigheden

De docent:

- vertaalt de kwalificatie-eisen, de burgerschapsvisie van de eigen mbo-instelling en eigen burgerschapsvisie via ontwerpeisen (zie de zesde leeruitkomst) naar leerdoelen die passend en betekenisvol zijn voor de eigen doelgroep en maakt hierbij bewuste pedagogisch-didactische keuzes over onder meer vormen van onderwijsaanbod, componenten van burgerschapsonderwijs, contexten waarin maatschappelijke vraagstukken spelen, manieren om waardenonderwijs in te richten, wel/niet differentiëren;
- ontwerpt burgerschapsonderwijs waarin studenten kennis opdoen, ervaringen uitwisselen én leren reflecteren op eigen waarden, belangen en machtsmiddelen ten aanzien van een sociaal, maatschappelijk of politiek vraagstuk en deze vergelijken met die van anderen;
- ontwerpt onderwijs voor de eigen doelgroep waarin sociale, maatschappelijke of politieke vraagstukken en dilemma's die spelen in de actualiteit, de leefwereld van studenten en de beroepspraktijk worden gekoppeld aan de kwalificatie-eisen Burgerschap;
- ontwerpt onderwijs dat studenten bewust maakt van de complexiteit van actualiteiten en onderliggende maatschappelijke vraagstukken, doordat er meerdere oorzaken, gevolgen en oplossingsrichtingen zijn, waarbij verschillende waarden en belangen een rol spelen en invloed ongelijk is verdeeld;
- ontwerpt evaluatie-instrumenten waarmee het leren van studenten zichtbaar wordt gemaakt.

Houding en gedrag:

De docent:

- heeft bij het ontwerpen van burgerschapsonderwijs aandacht voor de balans tussen beroepsvoorbereiding en algemene burgerschapskennis, -vaardigheden en -houdingen;
- heeft bij het ontwerpen van burgerschapsonderwijs aandacht voor de balans tussen kennis en vaardigheden, verkennen van en reflecteren op ervaringen, verkennen en ontwikkelen van standpunten en handelingsmogelijkheden (zie de kwalificatie-eisen) en het vergelijken

	van deze standpunten en handelingsmogelijkheden met basiswaarden van de democratische rechtsstaat; ▪ heeft bij het ontwerpen van burgerschapsonderwijs aandacht voor de balans tussen zowel maatschappelijk en politiek kunnen functioneren als kritisch denken en mede vorm kunnen geven van de samenleving; ▪ zoekt bij het ontwerpen van burgerschapsonderwijs actief samenwerking met docenten van beroepsgerichte en generieke onderdelen; ▪ is zich bewust van de mogelijkheden en onmogelijkheden van het ‘meten’ van burgerschapscompetenties.
Informatiebronnen om de voortgang te evalueren (formatieve evaluatie) en verantwoord summatief bekwaamheid vast te stellen	Suggesties voor informatiebronnen zijn: ▪ Uitgeschreven les- of projectvoorbereiding waarin leerdoelen, leeractiviteiten en de organisatie hiervan en (formatieve) evaluatie een rol spelen. ▪ Bewijsstukken waaruit blijkt dat relevante voorkennis en preconcepties (aannames, misconcepties, gevoelens) zijn vastgesteld met het oog op de verdere ontwikkeling op het gebied van bepaalde burgerschapscompetenties. ▪ Een uitgeschreven of opgenomen les- of projectfragment waarin studenten: a) sociale, maatschappelijke en politieke vraagstukken in de eigen leefwereld, de beroepspraktijk of de actualiteit herkennen en met kennis duiden, b) waarden en belangen van zichzelf en anderen herkennen, uitleggen en contextualiseren, c) reflecteren op de eigen positie ten aanzien van een sociaal, maatschappelijk of politiek dilemma en reflecteren op het eigen handelend vermogen hierin. ▪ Een vastgelegde bespreking (of de voorbereiding daarvan) met studenten over opgedane ervaringen of leeractiviteiten die te relateren zijn aan de kwalificatie-eisen Burgerschap (bijv. hoe het eigen standpunt of hoe de eigen actie zich verhoudt tot basiswaarden van de democratische rechtsstaat en waardendilemma's). ▪ Een verantwoording van de pedagogisch-didactische keuzes die de docent gemaakt heeft bij het ontwerpen van een lessenserie of project in het kader van burgerschapsonderwijs. ▪ Een beargumenteerde keuze voor evaluatie-instrumenten, waaruit sensitiviteit voor constructieve alignment (constructieve afstemming) blijkt.

5. De docent begeleidt en volgt studenten bij het (verder) ontwikkelen van burgerschapscompetenties in een veilig en open leerklimaat, waarbij het pedagogisch-didactisch handelen is afgestemd op de doelgroep.

Nadere omschrijving van de werkzaamheden	De docent zorgt voor een veilig en open leerklimaat, schakelt waar nodig tussen diverse docentrollen en kiest bewust voor pedagogisch-didactische handelingen met het doel studenten te begeleiden richting de kwalificatie-eisen en ze toe te rusten met kennis, vaardigheden en houdingen om hun burgerschap verder vorm te geven. De docent bekrachtigt positief en erkent dat spanning en emoties een reactie kunnen zijn op bepaalde situaties of onderwerpen. In zulke situaties begrenst hij waar nodig en nodigt hij waar mogelijk uit om in openheid te spreken met het doel met elkaar meerdere perspectieven te verkennen. De docent heeft voor burgerschapsonderwijs een stevig handelingsrepertoire en speelt op constructieve wijze in op verschillen. Hij is zich bewust van zijn voorbeeldrol als autoriteit, heeft een open en reflectieve houding en stimuleert deze houding ook bij zijn studenten.
Vereiste kennis, vaardigheden, houding en gedrag voor deze werkzaamheden	Kennis De docent heeft kennis van/over: ▪ de pedagogische en didactische manieren om een veilige, ondersteunende en niet-oordelende ruimte te creëren (holding space), maar tevens een ruimte waar compassie, kritisch denken en dialoog samenkomen (interspace); ▪ diverse docentrollen en bij welke leeractiviteiten deze rollen meer of minder bruikbaar zijn; ▪ de opbouw van constructieve feedback en de relatie tussen constructieve feedback, positieve bekrachtiging en zelfeffectiviteit; ▪ de leefwereld van de doelgroep en vraagtechnieken die studenten helpen hun ‘verborgen kennisbronnen’ in te brengen; ▪ manieren om te differentiëren en kent de discussie rondom wel/niet differentiëren als het gaat om burgerschapsonderwijs; ▪ het psychologische fenomeen cognitieve dissonantie en hoe dit samenhangt met het concept bias; ▪ de functie, dynamiek en risico’s van polarisatie en mogelijke interventies bij ongewenste polarisatie; ▪ meerdere vormen van kritisch denken (zoals de betrouwbaarheid van informatie inschatten, moreel oordelen bij maatschappelijke kwesties, analyseren van een maatschappelijk vraagstuk) en leeractiviteiten en technieken om dit bij studenten te bevorderen; ▪ het verschil in doel en dynamiek tussen dialoog en debat en wat het begeleiden van diverse dialoogvormen en debatvormen vraagt; ▪ activerende werkvormen die zich goed lenen om in te zetten bij burgerschapsonderwijs en wat het begeleiden van deze werkvormen vraagt.

Vaardigheden

De docent:

- creëert zowel een veilig als een open leerklimaat door pedagogische en didactische strategieën toe te passen;
- reflecteert op de mogelijke impact van eigen (culturele) waarden en aannames op de emotionele ruimte die studenten voelen om te kunnen 'zijn' zonder oordeel;
- herkent hoe gedachten, gevoelens en houdingen van studenten het leren over burgerschapsonderwerpen kunnen stimuleren of belemmeren en speelt hierop in door gerichte interventies of begeleidende vragen;
- faciliteert kritische uitwisseling van argumenten waarin verschillende waarden, belangen en afwegingen worden gerespecteerd en zet hierbij een of meer passende docentrollen in;
- faciliteert succeservaringen en stimuleert de zelfeffectiviteit van studenten;
- benoemt ervaren ongemak en verkent, waar mogelijk samen met studenten, dit ongemak vanuit een onderzoekende en open houding;
- draagt zorg voor een klimaat waarin twijfelen en fouten maken mag en erbij hoort;
- benut situaties van constructieve frictie als leerkans om kritisch denken, zelfreflectie en perspectiefwisseling te stimuleren;
- differentieert op het niveau van de doelgroep waar dat passend is, bijvoorbeeld in taalsteun, gebruik van visualisaties, meer of minder gedetailleerde stapsgewijze instructie, gekozen contexten voor betekenisvol onderwijs en didactiek, waarbij het uitgangspunt is dat thema's en kwalificatie-eisen begrijpelijk worden gemaakt voor de eigen doelgroep, zonder deze kwalificatie-eisen te versimpelen.
- begeleidt dialoog- en debatvormen en stemt de eigen rol en het handelen af op het beoogde leerdoel, de eigen doelgroep en de dynamiek in de groep;
- verantwoordt in wat voor leersituaties normatief optreden (on)wenselijk is gezien de pedagogische of didactische doelen;
- gebruikt passende pedagogisch-didactische strategieën waardoor studenten reflecteren op eigen waarden, aannames en (voor)oordelen en deze vergelijken met democratische uitgangspunten en/of perspectieven van anderen;
- gebruikt passende pedagogisch-didactische strategieën waardoor studenten sommige van hun ervaringen van in- en uitsluiting in de persoonlijke sfeer relateren aan systemische patronen;
- stimuleert studenten om handelingsmogelijkheden en machtsbronnen te verkennen om hun burgerschap verder vorm te geven;
- maakt gebruik van evaluatie-instrumenten waarmee student en docent inzicht krijgen in de ontwikkeling van de student en reflecteert op de consequenties voor het onderwijsaanbod en de eigen begeleidingsrol.

Houding en gedrag

De docent:

- heeft een democratische houding;
- benadert studenten vanuit een open en nieuwsgierige houding en met perspectivistische lenigheid;

	▪ is zich bewust van de heterogeniteit binnen de eigen doelgroep en respecteert verschillen met een houding van gelijkwaardigheid; ▪ is zich bewust van de contextgebondenheid van waarden; ▪ is in staat het eigen oordeel uit te stellen met het doel ruimte te bieden aan het leerproces van de doelgroep; ▪ gaat verantwoordelijk om met de eigen voorbeeldrol en de positie van autoriteit; ▪ kan aanvoelen in welke situatie een andere docentrol gewenst is. ▪ is sensitief voor 'burgerschapskansen' in de beroepspraktijk, de onderwijspraktijk en de eigen leefwereld.
Informatiebronnen om de voortgang te evalueren (formatieve evaluatie) en verantwoord summatief bekwaamheid vast te stellen	Suggesties voor informatiebronnen zijn: ▪ Gerichte observatie ▪ Reflectieverslag ▪ Videoregistratie met duiding ▪ Voorbereiding op een dialoogvorm ▪ Uitwerking van een focusgroep met studenten ▪ Verslag van een lesbezoek

De docent als reflectieve en visiegedreven burgerschapsprofessional

6. De docent ontwikkelt een burgerschapsvisie en vertaalt deze naar ontwerpeisen voor het eigen burgerschapsonderwijs, rekening houdend met relevante kaders en betrokkenen.

Nadere omschrijving van de werkzaamheden	De docent formuleert een persoonlijke en professionele visie op burgerschapsonderwijs en de brede burgerschapsopdracht en verhoudt zich in deze visie tot de burgerschapsvisie van de eigen mbo-instelling en de landelijke kaders. Daarbij gaat de docent in op de drie typologieën van burgerschap, de daarbij passende tradities en vormen van burgerschapseducatie (individualistisch, aanpassingsgericht, kritisch-democratisch). De docent vertaalt deze visie, waar mogelijk of nodig in teamverband, naar ontwerpeisen voor het eigen burgerschapsonderwijs en inventariseert welke actoren betrokken zijn of moeten worden om deze visie te vertalen naar de praktijk.
--	--

Vereiste kennis,
vaardigheden, houding
en gedrag voor deze
werkzaamheden

Kennis

De docent heeft kennis van/over:

- de drievoudige kwalificatie in het mbo en de wetgeving omtrent de burgerschapsopdracht, de kwalificatie-eisen, de verplichte examinering van burgerschapsonderwijs;
- de burgerschapsvisie van de eigen mbo-instelling en de invulling van de verplichte examinering van burgerschapsonderwijs op instellingsniveau;
- de liberale traditie, hoe vanuit dit perspectief naar burgerschap wordt gekeken (nadruk op gelijke status en individuele rechten), de randvoorwaarden die daarbij horen (zoals de rechtsstaat en verzorgingsstaat) en de bijpassende benadering van burgerschapseducatie (individualistisch, met focus op autonomie en vrijheid);
- de communitaristische traditie, hoe vanuit dit perspectief naar burgerschap wordt gekeken (nadruk op het lidmaatschap van een gemeenschap), de randvoorwaarden die daarbij horen (zoals sociale structuren als buurt, natie of geloof die mensen richting en verbondenheid bieden) en de bijpassende benadering van burgerschapseducatie (aanpassingsgericht, met focus op collectieve verantwoordelijkheid, gemeenschapszin, gedeelde waarden en waarden van culturele verschillen);
- de republikeinse traditie, hoe vanuit dit perspectief naar burgerschap wordt gekeken (nadruk op actief bijdragen aan democratie en het publieke debat), de randvoorwaarden die daarbij horen (zoals een vrije, toegankelijke publieke ruimte waar burgers hun stem kunnen laten horen) en de bijpassende benadering van burgerschapseducatie (kritisch-democratisch, met focus op bijdragen aan maatschappelijke discussies, bespreken van meningsverschillen en het ontwikkelen van verantwoordelijk burgerschap);
- de verticale en horizontale dimensie van burgerschap;
- manieren waarop de mbo-instelling als democratische en inclusieve (be)oefenplaats kan functioneren.

Vaardigheden

De docent:

- beschrijft hoe hij omgaat met waardendilemma's en spanningen die kenmerkend zijn bij het ontwikkelen van een burgerschapsvisie (zoals de vraag hoe normatief geladen burgerschapsonderwijs mag/moet zijn, de nadruk die wordt gelegd op het maatschappelijk en politiek kunnen functioneren dan wel het kritisch denken en mede vormgeven van de samenleving, de nadruk op gelijkheid of vrijheid van mensen, de nadruk op het belang van eenheid of diversiteit/pluriformiteit, de nadruk op rechten/plichten of participatie, de keuze voor het integreren van burgerschapsonderwijs in diverse opleidingsonderdelen of als los onderdeel op het rooster);
- analyseert verschillen in burgerschapsopvattingen met behulp van de kennis over tradities in denken over en typologieën van burgerschap en de vormen van burgerschapseducatie;
- vergelijkt de eigen burgerschapsvisie en de burgerschapsvisie van de eigen mbo-instelling met de typologieën van burgerschapseducatie;

	▪ vergelijkt (digitale) leermiddelen en beargumenteert in hoeverre een leermiddel in de eigen onderwijscontext passend is; ▪ ontwikkelt in de context van burgerschapsonderwijs mogelijkheden voor studenten om zowel op de verticale als op de horizontale dimensie van burgerschap kennis en ervaringen op te doen en op de eigen ontwikkeling te reflecteren; ▪ beargumenteert in hoeverre en hoe (welke) evaluatie-instrumenten bruikbaar zijn om een impuls te geven aan het burgerschapsonderwijs, rekening houdend met de burgerschapsvisie van de eigen mbo-instelling, leerdoelen en wat er gebeurt in de onderwijspraktijk; ▪ volgt de actuele maatschappelijke en politieke ontwikkelingen rond het mbo in het algemeen en het burgerschapsonderwijs in het bijzonder. ▪ reflecteert op de eigen (on)mogelijkheden om nieuwe ontwikkelingen samen met anderen te vertalen naar het burgerschapsbeleid in de eigen mbo-instelling; ▪ zoekt informatie op over leerdoelen in andere generieke onderdelen(Nederlands, Rekenen, Engels en loopbaanoriëntatie en -begeleiding) en beroepsgerichte (praktijk)onderdelen en stemt met collega's waar mogelijk het onderwijsaanbod af met het doel het burgerschapsonderwijs met elkaar zo effectief mogelijk in te richten; ▪ inventariseert wie in de (directe) omgeving belangrijk en/of gemotiveerd zijn om mee te denken over het verder vormgeven van burgerschapsonderwijs; ▪ formuleert, zo mogelijk in teamverband, criteria voor betekenisvol, kennis- en ervaringsrijk burgerschapsonderwijs passend bij de kwalificatie-eisen. Houding en gedrag: De docent: ▪ onderschrijft het belang van burgerschapsonderwijs in het mbo, draagt dit uit naar studenten en collega's en heeft een open en uitnodigende houding om hier gezamenlijk in op te trekken; ▪ heeft een kritische, onderzoekende en reflectieve houding; ▪ erkent de gevoeligheid van waardenonderwijs en handelt sensitief in relatie tot de eigen positie en de eigen doelgroep.
Informatiebronnen om de voortgang te evalueren (formatieve evaluatie) en verantwoord summatief bekwaamheid vast te stellen	Suggesties voor informatiebronnen zijn: ▪ Visiestuk ▪ Essay ▪ Beschouwing ▪ Presentatie ▪ Portfolio waarin meerdere bewijsstukken worden samengevoegd

6 Implementatie en onderhoud opleidingseisen

De opdracht om opleidingseisen te ontwikkelen had betrekking op ‘het wat’: aan welke eisen moet de docent voldoen aan het eind van het traject. Het antwoord op die vraag is in de voorgaande hoofdstukken van deze rapportage beschreven per domein.

Het ‘hoe’, de implementatie van de eisen, valt buiten de opdracht en is aan anderen. Twee aspecten die raken aan de implementatie horen wel bij het huidige traject. Het eerste is het antwoord op de tweede onderzoeksvraag (“Hoe kunnen deze opleidingseisen up-to-date worden gehouden?”). Het tweede aspect is het geven van advies over het bewijsstuk waarmee elk traject moet worden afgesloten. In dit slothoofdstuk van de rapportage gaan we in op twee aanvullende aspecten van de opleidingseisen.

6.1 Onderhoud

Voor het up-to-date houden van de opleidingseisen voor Nederlands, rekenen en burgerschap stellen we een combinatie voor van een tijds- en inhoudsafhankelijke onderhoudscyclus. Analoot aan de onderhoudscyclus die SBB hanteert voor kwalificaties in het mbo stellen we een cyclus voor waarbij eenmaal in de vijf jaar in opdracht van het ministerie van OCW wordt beoordeeld in hoeverre de opleidingseisen voor taal, rekenen en burgerschap actueel zijn. Stakeholders die dit zouden moeten beoordelen, zijn de stakeholders die ook aan het huidige, initiële traject hebben deelgenomen.

Daarnaast zou een wijziging in belangrijke gerelateerde onderwerpen/documenten aanleiding moeten zijn tot een beoordeling van de actualiteit van de opleidingseisen. Hoewel vooraf niet helemaal valt te overzien om welke ontwikkelingen dat gaat, valt daaronder in elk geval een wijziging in de kwalificatie-eisen voor de student in de betreffende basisvaardigheid. Daarbij is een aanbeveling om bij wijzigingen in de vereisten voor verwante tweedegraads lerarenopleidingen, ook kritisch te kijken in hoeverre deze ook iets betekenen voor de eisen die aan mbo-docenten (moeten) worden gesteld.

6.2 Bewijsstuk

Het opleidingstraject wordt, volgens de ontwerpcriteria, afgesloten met een bewijsstuk dat voor elk van de drie opleidingstrajecten gelijk is. Uit het onderzoek komt een aantal aanbevelingen naar voren die van belang zijn bij het bepalen van een passend bewijsstuk om aan te tonen dat het opleidingstraject met goed gevolg is afgesloten. Deze aanbevelingen komen mede voort uit de gestelde ontwerpcriteria. De aanbevelingen zijn:

- Het bewijsstuk van het opleidingstraject wordt afgegeven op het moment dat de deelnemer alle leeruitkomsten voldoende heeft aangetoond. Bij de beschrijving van de leeruitkomsten worden voorbeelden van mogelijke informatiebronnen gegeven.
- Het bewijsstuk van het opleidingstraject wordt uitgegeven door de WHW-instelling die opleidt tot de bekwaamheidseisen, zoals dit ook gebeurt bij het Pedagogisch Didactisch Getuigschrift en een eerste- of tweedegraads lesbevoegdheid.
- De eindverantwoordelijkheid voor de kwaliteit en de borging van het eindniveau van het opleidingstraject ligt bij de examencommissie van de opleiding die het bewijsstuk afgeeft, wederom net zoals het Pedagogisch Didactisch Getuigschrift en een eerste- of tweedegraads lesbevoegdheid.
- Het bewijsstuk van het opleidingstraject maakt duidelijk dat het niet gaat om een volledige eerstegraads en tweedegraads onderwijsbevoegdheid. Afhankelijk van de precieze invulling van de toekomstige wetgeving, voldoet de docent (indien deze ook een PDG of lerarenopleiding heeft

voltooid) met het bewijsstuk naar verwachting aan de bekwaamheidseisen voor het mbo en is benoembaar.

- Het bewijsstuk wordt opgenomen in het Register Onderwijsdeelnemers (ROD) van DUO, wederom net zoals een eerste- of tweedegraads lesbevoegdheid.

Een getuigschrift in de vorm van een certificaat is mogelijk een passend en gangbaar bewijsstuk waarin voornoemde aanbevelingen meegenomen worden. Er worden daarbij vanuit het onderzoek nog twee andere aandachtspunten meegegeven waarover expliciete informatie gewenst wordt:

- De vereisten (vorm/inhoud) waaraan het certificaat moet voldoen (bijvoorbeeld welke informatie erop zou moeten staan);
- De accreditatie en kwaliteitszorg voor het betreffende opleidingstraject, waaraan de certificerende instelling moet voldoen.

Bijlage Samenstelling kernteams en advieskringen

Onderstaand zijn de leden vermeld van de kernteams en advieskringen voor de drie domeinen. Als onderzoekers danken we de leden van de teams, die veel tijd en energie hebben gestoken in het meeschrijven en meedenken en het raadplegen van hun collega's en achterban. Zij hebben daarmee een onmisbare bijdrage geleverd aan dit ontwikkeltraject.

Naam	Functie	Organisatie	Rol	Expertise
Nederlands				
Tineke Bunnik	lerarenopleider Nederlands/NT2 HvA	HvA	Kernteam	Lerarenopleider
Roos Scharten	Lerarenopleider	HAN	Kernteam	Lerarenopleider
Meike Korpershoek/ Babet van Lier	Docent Nederlands	ROC van Amsterdam	Advieskring	Mbo-docent
Anke van Oosterhout	Lerarenopleider Lerarenopleiding Nederlands HvA	HvA	Advieskring	Lerarenopleider
Catherine van Beuningen	Lector Taalontwikkeling en Meertaligheid, HvA; Bijz. hoogleraar Wereldburgerschap en Tweetalig onderwijs UvA	HvA, UvA	Advieskring	Lerarenopleider
Inge van Meelis	Projectmanager Taal in (v)mbo	ITTA	Advieskring	Inhoudelijk expert
Leonie Wulftange	Beleidsadviseur onderwijs	Taalunie	Advieskring	Inhoudelijk expert
Emke Wang	opleider en teamleider PDG	ITTA	Advieskring	Inhoudelijk expert
Cindy Teunissen	Docent Nederlands	Deltion	Advieskring	Mbo-docent
Marcel Scheffer	Docent Nederlands	Windesheim	Advieskring	Mbo-docent
Burgerschap				
Ingrid Faas	Lerarenopleider maatschappijleer	HvA	Kernteam	Lerarenopleider
Farouk el Mouhajir	Lerarenopleider maatschappijleer	Fontys	Kernteam	Lerarenopleider
Mathijs de Jong	Beleidsadviseur Brede Persoonsoorming en Talentontwikkeling	Firda	Advieskring	Mbo-docent
Menno Keij	Docent burgerschap/HRM	Summa College	Advieskring	Mbo-docent
Janneke Nieuwesteeg	Teamleider Lerarenopleiding Maatschappijleer	HvA	Advieskring	Lerarenopleider
Hay Janssen	Docent en coördinator lerarenopleiding maatschappijleer	Fontys	Advieskring	Lerarenopleider
Chris Holman	Practor burgerschap	Noorderpoort	Advieskring	Inhoudelijk expert
Laurence Guerin	Lector Citizenship	Academica	Advieskring	Inhoudelijk expert
Rekenen				
Jantien Stam	docent lerarenopleiding wiskunde	HvA	Kernteam	Lerarenopleider
Hans Voskamp	Docent gecijferdheid HU	HU	Kernteam	Lerarenopleider
Martijn Knoester	Docent - expert rekenen	MBO Rijnland	Advieskring	Mbo-docent
Mirjam Bos	Adviseur en trainer rekenen	Albeda	Advieskring	Mbo-docent
Anton Dorrestijn	Lerarenopleider wiskunde	Windesheim	Advieskring	Lerarenopleider
Monique Pijls	practor gecijferdheid	ROC van Amsterdam	Advieskring	Inhoudelijk expert
Vincent Jonker	UD/medewerker onderwijsontwikkeling	ELWleR	Advieskring	Inhoudelijk expert
Ronald Keijzer	Lector Rekenen en Wiskunde	Hogeschool iPABO	Advieskring	Inhoudelijk expert

ResearchNed bv
St. Annastraat 198
6525 GX Nijmegen

Postbus 31162
6503 CD Nijmegen
tel.: +31 24 359 44 88
e: info@ResearchNed.nl
w: www.ResearchNed.nl

The logo for ResearchNed, featuring the word "Research" in a light grey sans-serif font and "Ned" in a bold white sans-serif font, with the "Ned" text set against a solid blue rectangular background.

ResearchNed